

Міністерство освіти і науки України

Вище професійне училище № 17

Методична розробка

***«Інтерактивні форми і методи навчання з
застосуванням цифрових технологій на заняттях з
основ галузевої економіки та підприємництва».***

*Розглянуто
на засіданні педагогічної ради
Протокол № 14 від 10.01.2024 року*

*Розробила
Оксана П'ятковська*

м. Діпро

2025 р.

Мета методичної роботи: теоретичне обґрунтування впровадження сучасних (інноваційних) педагогічних технологій та цифрових технологій при викладанні дисципліни «Основ галузевої економіки та підприємництва» здобувачам освіти I, III курсів закладів П(ПТ)О. Реалізація вказаної мети та виконання наступних завдань:

- впровадження інтерактивних форм і методів навчання при викладанні предмету «Основи галузевої економіки та підприємництва»;
- пропонування особливих шляхів вдосконалення навчального процесу;
- висвітлення специфіки застосування різних видів педагогічних технологій, використовуючи цифрові технології, при викладанні основ галузевої економіки та підприємництва, який зорієнтований на доступність матеріалу для сприйняття здобувачами освіти;
- підвищення ефективності уроків для розвитку емоційної, сенсорної, пізнавальної, дослідницької та пошукової активності здобувачів освіти, а також розвитку комунікативних та життєвих компетентностей здобувачів освіти.

Об`єктом мого дослідження є інтерактивні форми і методи навчання в застосовуваних педагогічних технологіях, з впровадженням цифрових технологій, на уроках з основ галузевої економіки та підприємництва, для здобувачів освіти I,III курсів закладів П(ПТ) О в цілісному педагогічному процесі.

Предмет дослідження – процес підвищення розвитку здобувачів освіти через використання інтерактивних форм і методів навчання, в тому числі і цифрових технологій.

Гіпотеза дослідження – я припускаю, розвиток здобувачів освіти буде здійснюватися більш ефективно при впровадженні інтерактивних форм і методів навчання, якщо педагог буде розуміти значущість використання цих технологій і впровадження їх в своїй діяльності з метою розвитку та виховання здобувачів освіти, володіти цими технологіями і вміти впровадити їх в освітній процес.

Завдання дослідження:

- проаналізувати стан проблеми використання інтерактивних форм і методів освіти в теорії і практиці;
- визначити умови підвищення ефективності розвитку здобувачів освіти за допомогою використання інтерактивних (ігрових, цифрових та ін.) технологій;
- розробити умови організації;
- проаналізувати вивчення проблеми підвищення ефективності освіти здобувачів освіти використання різних видів і форм інтерактивних, сучасних технологій.

Зміст

	Стор.
Вступ.....	5
Теоретична частина.....	7
1. Інтерактивні форми і методи навчання.....	7
1.1 Ефективність інтерактивного навчання.	9
1.2 Принципи інтерактивного навчання.....	11
1.3 Інтерактивні методи навчання.	12
Практична частина.....	20
2. Розробка плану – конспекту до уроку за темою «Види і функції підприємств, організаційно – правові форми підприємницької діяльності».....	21
3. План - конспект уроку: «Підприємницька ідея: механізм генерування»	29
4. План - конспект уроку: «Ринок капіталу та інформації».....	36
5. Навчально - виховного заходу: «Брейн – ринг: Інструменти фінансового і грошового регулювання економіки».....	45
6. Навчально - виховний захід: «Історія становлення та розвитку українських грошей».(гурткова робота).....	58
Висновки.....	83
Список використаних джерел.....	84

Вступ

Україна, як суверенна держава, почала самостійно формувати власну економічну політику з часу проголошення своєї незалежності. Розбудова ефективної національної економіки, спроможної забезпечити гідне життя народові, розглядається як гарантія незалежності держави.

Тому зростає як сама необхідність в економічній освіті, так і вимоги до неї. Вона повинна бути всебічною, торкатися не лише суто економічної сторони життєдіяльності, але й включати також моральні, етичні, психологічні аспекти, які так чи інакше пов'язані з економікою. До людини сьогодення висувуються вимоги не лише діяти, але й мислити по-новому. Тому дедалі частіше в процесі вивчення економічних дисциплін відходять від переважного використання традиційних методів освіти. Дійсно сьогодні важливою проблемою залишається питання урізноманітнення навчального процесу, цифровізації освіти, активізації діяльності здобувачів освіти, розширення сфери їх інтересів. Сучасним здобувачам освіти доступні найрізноманітніші джерела інформації, але часто саме наявність готової інформації сприяє розвитку пасивності. Зникає прагнення до пошуку, пізнання, творчості, тобто діяльності. Із задоволенням і користю вчитися здатні всі, а для цього процес освіти має бути сконструйований з максимальним наближенням до запитів і можливостей здобувача освіти.

Основним завданням викладача в сучасному світі є створення умов для формування творчої, сучасної компетентної особистості, яка буде здатна реалізувати свій потенціал у суспільстві. Тому актуальним є перехід до особистісно - орієнтованого навчання й виховання, упровадження нових більш ефективних педагогічних технологій, інтерактивних методів освіти.

Інноваційна діяльність у галузі освіти регламентована відповідними нормативними документами: Законом України «Про інноваційну діяльність», Положенням «Про порядок здійснення інноваційної діяльності в системі освіти України».

Модернізація системи освіти пов'язується, насамперед, із введенням в освітнє середовище інноваційних технологій, в основу яких покладені цілісні моделі навчально-виховного процесу, засновані на діалектичній єдності методології та засобів їх здійснення.

Наші здобувачі освіти – це випускники 9-их класів, а як відомо в 9-их класах економічні дисципліни, у більшості школах не вивчаються, тобто здобувачі освіти приходять з невеликим запасом економічних знань. Ті знання які вони мають від батьків, оточуючого їх суспільства, інтернет ресурсів, новин тощо. Практичних сталих знань вони не мають. І велике значення має те як я їм ці знання надам. Тому застосування інтерактивних форм і методів навчання мають велике значення в процесі моєї роботи, що відображають створені мною плани – конспекти занять та навчально – виховних заходів.

Теоретична частина.

1. Інтерактивні форми і методи навчання.

Інноваційна діяльність у галузі освіти регламентована відповідними нормативними документами: Законом України «Про інноваційну діяльність», Положенням «Про порядок здійснення інноваційної діяльності в системі освіти України».

Модернізація системи освіти пов'язується, насамперед, із введенням в освітнє середовище інтерактивних форм і методів освіти, в основу яких покладені цілісні моделі освітньо-виховного процесу, засновані на діалектичній єдності методології та засобів їх здійснення.

Освітній процес, орієнтований на використання інтерактивних методів навчання, організовується з урахуванням активної участі в процес пізнання всіх здобувачів освіти групи та викладача без винятку. Спільна діяльність означає, що кожен вносить свій особливий індивідуальний внесок, у ході роботи йде обмін знаннями, ідеями, способами діяльності. Інтерактивні методи засновані на принципах взаємодії, активності здобувачів освіти, обов'язковому зворотному зв'язку.

Для вирішення виховних та освітніх завдань викладачем використовуються наступні інтерактивні форми: лекції (проблемна лекція, лекція із запланованими помилками, лекція вдвох, лекція – прес-конференція); дискусії; ділові, рольові, організаційно-діяльні ігри; тренінги; кейс-технології; метод проектів; технологію модульного навчання та актуальним для сучасних інтернет-активних учнів, використання цифрових технологій, в тому числі і ШІ .

На сучасному етапі особливо гостро в системі ЗП(ПТ)О стоїть питання формування фахової компетентності майбутніх фахівців в період підготовки

кваліфікованих робітників в закладах П(ПТ)О, оскільки від виконання ними фахових обов'язків залежить економічне благополуччя в Україні.

Фахова компетентність розглядається, як здатність майбутнього кваліфікованого робітника системно застосовувати фахові компетентності (знання, вміння, навички і досвід) у процесі виконання фахових функцій, орієнтуватися в умовах сучасного виробництва, розвивати професійно – економічне мислення та пізнавальну активність у процесі професійної діяльності, об'єктивно виконувати їх у заданий термін і в заданій якості.

Перебудова професійної освіти вимагає від педагогічних кадрів системи П(ПТ)О постійного творчого пошуку і впровадження в зміст інноваційних педагогічних та виробничих технологій, високої професійної та педагогічної майстерності.

Головними ознаками професійної майстерності педагогічного працівника є: оволодіння ефективними засобами передачі через впровадження в освітній процес здобувачам освіти компетентностей ; вміння планувати й здійснювати педагогічний вплив; вміння встановлювати правильні взаєностосунки із здобувачами, організувати і спрямовувати їхню діяльність; вміння переконувати; глибоке знання свого предмета, широка ерудиція тощо. З огляду на це, неабияке значення має відмова від традиційних методів навчання. Кожний викладач повинен самостійно впроваджувати ефективні форми і методи навчання. В сучасних умовах викладачу практично надано повну можливість для педагогічної творчості, колишню жорстоку регламентацію кожного кроку викладача замінено правом на експериментальну діяльність. Тому і здійснення сучасного змісту освіти дозволяє і навіть вимагає від викладача урізноманітнювати форми роботи на уроці, які допомагають швидко і якісно перевірити знання здобувачів освіти, розширити їхній кругозір, ефективно розпочати нову тему, вміло використовувати гру.

Досягти високоякісної теоретично-практичної підготовки, затребуваності на ринку праці випускників закладів П(ПТ)О можна в результаті створення якісної системи підготовки кваліфікованих робітників.

Використання нових методик – це ефективний засіб підтримати зацікавленість предметом. І велика роль в цьому залежить від особистості викладача, рівня його професійної майстерності і готовності до інноваційної діяльності.

Інтерактивне навчання - форма освітнього процесу, у процесі якого здобувачі освіти і викладач перебувають у режимі бесіди, діалогу між собою. Це співпраця, взаємо освіта: викладач – здобувач освіти, здобувач освіти – здобувач освіти. При цьому викладач і здобувач освіти – рівноправні, рівнозначні суб'єкти освіти. Інтерактивна взаємодія виключає домінування одного учасника навчального процесу над іншим, однієї думки над іншою. Під час такого спілкування здобувачі освіти навчаються бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, ухвалювати обґрунтовані рішення.

На відміну від активних методів, інтерактивні методи орієнтовані на ширшу взаємодію здобувачів освіти не тільки з викладачем, а й одне з одним, на домінування активності здобувачів освіти у процесі навчання. Роль викладача на інтерактивних заняттях зводиться до скерування діяльності здобувачів освіти на досягнення цілей заняття.

1.1 Ефективність інтерактивного навчання.

Науковцями і практикаками визнано, що отримання знань, формування вмінь і навичок, розвиток особистісних якостей, набуття певних компетентностей особистості здобувача освіти є найефективнішими, якщо в освітньому процесі використовують інтерактивні форми і методи.

За допомогою інтерактивних технологій здобувачі освіти мають змогу:

- аналізувати навчальну інформацію, творчо підходити до засвоєння навчального матеріалу й у такий спосіб зробити засвоєння знань доступнішим;
- навчитися формулювати власну думку, правильно її висловлювати, доводити власну позицію, аргументувати й дискутувати;
- навчитися слухати іншу людину, поважати альтернативну думку;
- моделювати різні соціальні ситуації, збагачувати власний соціальний досвід через включення в різні життєві ситуації, їх моделювання;
- вчитися будувати конструктивні взаємини у групі, уникати конфліктів, розв'язувати їх, шукати компроміси, прагнути діалогу та консенсусу;
- розвивати навички проектної діяльності, самостійної роботи, виконання творчих робіт.

Дослідження, проведені Національним тренінговим центром (штат Меріленд, США) у 1980-х роках, показує нам, що інтерактивне навчання уможливорює різке збільшення відсотка засвоєння матеріалу, бо впливає не лише на свідомість учня, а й на його почуття та волю. Результати цих досліджень зображено на схемі, яка дістала назву «Піраміда навчання».

Піраміда навчання

Отже, видно зі схеми піраміди, що найменших результатів можна досягти за умов пасивного навчання (лекція – 5 %, читання – 10 %, зорове і слухове сприймання – 20 %, демонстрація – 30 %), а найбільших – інтерактивного (групова дискусія – 50 %, практичні вправи – 75 %, навчання інших або негайне застосування знань – 90 %). Це середньостатистичні дані, тому в конкретних випадках результати можуть різнитися, але в середньому таку закономірність може простежити кожен педагог.

1.2 Принципи інтерактивного навчання.

Виокремлюють такі принципи інтерактивного навчання:

1. *Принцип активності.* Для досягнення поставлених цілей кожен здобувач освіти має брати активну участь у процесі спілкування і активно взаємодіяти з іншими.
2. *Принцип відкритого зворотного зв'язку.* Забезпечення можливості висловлення учасниками групи думок, ідей чи заперечень щодо поставлених завдань. Саме завдяки активному використанню зворотного зв'язку учасники групи дізнаються, як інші люди сприймають їхню манеру спілкування, стиль мислення, особливості поведінки.
3. *Принцип експериментування.* Забезпечення активного пошуку учнями нових ідей і шляхів вирішення поставлених завдань. Цей принцип дуже важливий і як зразок стратегії поведінки в реальному житті, і як поштовх до розвитку творчості й ініціативи особистості.
4. *Принцип довіри у спілкуванні.* Саме на це спрямовано спеціальну організацію групового простору в ході проведення занять: зазвичай використовуваний у роботі прийом розташування здобувача освіти і викладача по колу обличчям одне до одного, для того щоб змінити

у здобувачів освіти стереотипну установку й уявлення про те, як повинні проводити й організовувати заняття і яку роль у них має відігравати викладач.

5. *Принцип рівності позицій.* Він означає, що викладач не прагне нав'язати здобувачам освіти своєї думки, а діє разом та нарівні з ними. Своєю чергою, кожен здобувач освіти має змогу побувати у ролі організатора, лідера.

1.3 Інтерактивні методи навчання.

Найпопулярніші інтерактивні методи:

- відпрацювання навичок;
- робота у групах;
- інтерактивні презентації;
- дискусії;
- мозкові штурми;
- рольові ігри;
- аналіз історій і ситуацій.

Відпрацювання навичок включає такі етапи:

- докладне пояснення учасникам алгоритму дій;
- демонстрування прикладу, як виконувати ці дії;
- відпрацювання запропонованої послідовності дій у парах (малих групах);
- демонстрування однієї-двох пар/груп (за бажанням);
- підтримка, констатація успіхів учасників;

Робота в групах

Дискусії й обговорення можна проводити цілою навчальною групою. Проте вони набагато ефективніші, коли проводяться у підгрупах, зокрема, якщо велика кількість здобувачів освіти, а час обмежений.

Групове обговорення максимально підвищує активність і внесок кожного учасника. Дискусія допомагає здобувачам освіти уточнити свої уявлення, усвідомити почуття і ставлення. Обговорення у групах дає змогу більше дізнатися одне про одного, стимулює вільний обмін думками, збільшує ймовірність того, що здобувачі освіти краще зрозуміють почуття і позиції інших, більше зважатимуть на них. Робота у групах розвиває навички активного слухання, співпереживання, співпраці, впевненої поведінки і толерантності.

Для організації обговорення у групах викладач:

- чітко формулює завдання: вивчити тему, обговорити ситуацію, проблему, сформулювати запитання, запропонувати ідеї або варіанти рішень, виконати проект, відпрацювати сценку чи спосіб дії. Запропонувати здобувачам освіти повторити завдання так як кожен з них це розуміє;
- повідомляє, скільки часу відводиться на це завдання;
- формує групи (бажано з 2—6 осіб) різними способами;
- розташовує групи так, щоб учасники кожної сиділи поруч і добре чули одне одного;
- пропонує групам обрати протоколіста, який записуватиме варіанти та стежитиме за дотриманням простих правил. Після обговорення на прохання тренера протоколісти розповідають про те, як відбувалось обговорення і які рішення було ухвалено.

Для поживлення дискусії рекомендують перед обговоренням розповісти ситуацію з реального життя.

Відповіді на запитання й опитування думок

Ця форма роботи потребує від викладача делікатності й толерантного ставлення. Цікавлячись думкою здобувачів освіти чи організовуючи групову дискусію, треба пам'ятати про неприпустимість втручання з метою різко заперечити або розкритикувати чийсь думку. Якщо викладач сприйматиме позитивно висловлювання учасників, вони з більшим бажанням братимуть участь в обговоренні.

Мозковий штурм.

Мозковий штурм — метод опитування, за якого приймаються будь-які відповіді учасників щодо обговорюваної теми.

На першому етапі здобувачі освіти та викладач активно висувають свої ідеї, зокрема й нереалістичні, фантастичні та нелогічні. Головне завдання — кількість ідей, а не їхня якість. На цьому етапі забороняється оцінювати висунуті ідеї. Кожну пропозицію приймають і записують на дошці чи аркуші паперу. Учасники знають, що від них не вимагають обґрунтування їхньої пропозиції або пояснення, чому вони так думають. Час для висунення ідей або кількість ідей зазвичай обмежені. Наприклад: «Давайте запишемо щонайменше десять способів...» або «Давайте сформулюємо якомога більше способів ... за одну хвилину»

Другий етап — оцінювання та обговорення ідей, ранжування їх за рівнем значущості, поділ на групи тощо.

Переваги цього методу в тому, що він:

- дає змогу за короткий час зібрати максимальну кількість різних думок;
- допомагає залучити до роботи тих, хто зазвичай пасивний і соромиться брати участь у дискусіях;
- активізує уяву і творчі можливості здобувачів освіти, уможливорює їх відхід від стереотипних уявлень і стандартних схем;

- є цікавим початком для наступного обговорення у групах.

Для організації мозкового штурму потрібно:

- сформулювати запитання, проблему чи ситуацію і запропонувати учасникам висловити свої ідеї та пропозиції;
- обрати протоколіста або самому записувати висловлені ідеї;
- повідомити, що здобувачі освіти можуть пропонувати будь-які ідеї, які спадають їм на думку;
- не обговорювати ідеї відразу після того, як їх запропоновано;
- записувати там, де їх буде добре видно;
- опрацювати спільно з учасниками список ідей: додати нові, вилучити ті, що не стосуються теми, розподілити ідеї за категоріями, відібрати найкращі тощо.

Рольова гра.

Рольова гра — неформальна постановка, у процесі якої учасники без попередньої підготовки розігрують сценки або ситуації. Вони уявляють себе вигаданими персонажами, які моделюють реальні життєві історії та ситуації.

Під час рольової гри здобувачі освіти діють не від свого імені, а демонструють поведінку та висловлюють почуття умовного персонажа. Зазвичай це набагато легше, ніж діяти від себе особисто.

Рольова гра є ефективним методом апробації нових моделей поведінки. Вона дає змогу «приміряти» їх на себе у безпечних умовах. Дія «під маскою» уможливорює формування власних уявлень здобувачів освіти про те, як можна розв'язати подібну ситуацію в реальному житті. Це також допомагає краще зрозуміти почуття умовного персонажа і розвинути навички емпатії (співпереживання). Крім того, завдяки рольовій грі учасник має змогу краще зрозуміти і висловити свої почуття, не боячись розкритись і бути висміяним.

Це чудова можливість для практичного відпрацювання навичок у ситуаціях, наближених до реальних.

Рольова гра вимагає певних навичок від тренера і від учасників тренінгу. Для організації рольової гри:

- потрібно описати модельну ситуацію, яку треба інсценувати;
- розказати здобувачам освіти, як вони мають діяти, або запропонуйте сценарій;
- відібрати охочих або розкутих енергійних здобувачів освіти, щоб продемонструвати сценку перед навчальною групою. Обрати для себе одну із провідних ролей;
- використовувати допоміжний реквізит;
- розпочавши рольову гру, якщо це можливо, потрібно обіграти ситуацію з гумором;
- після закінчення сценки обговорити її разом зі здобувачами освіти всієї навчальної групи;
- об'єднати навчальну групу у підгрупи, нехай вони зіграють між собою цю чи подібну сценку. Так можна уникнути ніяковості, спричиненої необхідністю виступати перед усіма учасниками дії.

Аналіз історій і ситуацій.

Аналіз історій і ситуацій — докладний розбір реальної або вигаданої історії, в якій описано, що сталося в житті конкретної людини, групи людей, родини, навчального закладу чи громади. Це дає змогу учасникам проаналізувати й обговорити ситуації, з якими вони можуть зіткнутися в реальному житті. Здобувачі освіти аналізують поведінку персонажів, передбачають, оцінюють наслідки різних варіантів їхньої поведінки.

Історія може бути незавершеною. У такому разі учасники (здобувачі освіти) самі вирішують, про які наслідки йтиметься і як саме треба діяти, щоб

історія мала щасливе закінчення. Головна цінність цього методу в тому, що здобувачі освіти мають змогу експериментувати з «майже реальним життям» і обговорювати різні варіанти поведінки, передбачати, «що з цього вийде».

Переваги методу аналізу історій і ситуацій такі:

- вироблення навичок комплексного аналізу проблем і ситуацій з урахуванням багатьох чинників, що діють одночасно;
- розвиток навичок ухвалення зважених рішень;
- реалістичні, значущі для підлітків ситуації — могутній стимул для обговорення у групах;
- цей метод сприяє розвитку навичок творчого і критичного мислення, співпраці та групової роботи.

Дебати.

Дебати - це організований процес формулювання і захисту своїх позицій щодо конкретної проблеми двома чи більше учасниками. Мета дебатів — усебічний аналіз і обговорення проблеми, яка не має простого розв'язання.

Для проведення дебатів спочатку формулюємо певну проблему чи питання, наприклад: “Економічний прогрес: «за» і «проти»”. Здобувачам освіти потрібно запропонувати зайняти відповідну позицію з цієї проблеми. Відтак упродовж визначеного часу вони формулюють аргументи на захист своєї позиції і обирають того, хто виступатиме від імені групи. Спікери обмінюються промовама, а після цього кожній команді дається можливість спростувати аргументи опонентів.

Для організації дебатів важливо дотримуватися наведених нижче рекомендацій.

Дайте змогу здобувачам освіти вибрати позицію на власний розсуд. Якщо в одній позиції забагато прихильників, потрібно запропонувати охочим відстоювати протилежну позицію або стати суддями.

Надати здобувачам освіти час і можливість для вивчення проблеми. Потрібно заздалегідь підготувати для цього інформаційні матеріали.

Чітко пояснити правила ведення дебатів.

Під час дебатів уважно стежте, щоб жоден з учасників не домінував, не намагався виступити за рахунок іншого.

Обов'язково потрібно стежити, щоб дебати не виходили за межі заданої теми.

Після закінчення дебатів підбиваємо підсумки, пояснивши, що аргументи обох сторін є однаково важливими для розв'язання проблеми.

Правильно організовані дебати дають змогу не лише всебічно розглянути проблему, ознайомитися з аргументами її прихильників і противників, а й навчитися вести дискусію з повагою до опонента. Дебати формують навички самоконтролю, критичного мислення, толерантності, адвокації та впевненого відстоювання своєї позиції.

Метод рівного навчання

Рівний (Peer) — людина, яка належить до тієї самої соціальної групи, що і цільова аудиторія, на яку спрямоване навчання. Об'єднання в соціальну групу відбувається на підставі певних ознак: вік, стать, рід діяльності, соціально-економічне становище, статус здоров'я, сексуальна орієнтація, спосіб життя та інше. При цьому в групу можуть об'єднуватися люди, які мають тільки одну спільну ознаку або кілька.

Метод «рівний-рівному» — це навчання рівними наставниками (наприклад, навчання підлітками своїх однолітків). Такий підхід найефективніший у молодіжному середовищі. Адже у підлітків великим авторитетом користуються їхні однолітки. Такі наставники мають схожий

життєвий досвід, спільні інтереси і приблизно однаковий вік. Тому їм зазвичай більше довіряють, до їхньої думки більше дослухаються.

Цикл рівного навчання має три етапи:

- Перший етап — відбір і підготовка інструкторів.
- Другий етап — проведення навченими інструкторами занять у своїх цільових групах.
- Третій етап — проведення моніторингу діяльності інструкторів і додатковий відбір нових інструкторів.

Практична частина

Розробки, які я пропоную на ва розсуд, містять мій досвід, як викладача економічних дисциплін, в тому числі такої дисципліни, як «Основи галузевої економіки і підприємництва», щодо використання на уроках та позаурочних заходах елементів цифрових технологій, проблемних питань, елементів медіаосвіти, випереджальних завдань здобувачам освіти, включаючи і інші інтерактивні форми та методи навчання.

Мотивацією може бути перегляд коротких відеороликів і попередньо підготовлені проекти здобувачів, ігрових моментів, моментів ситуацій успіху, тощо. В тому числі і навіть при вивченні нового матеріалу використовуються різноманітні форми роботи. Формування нових знань базується на використанні вже набутих знань, удосконалюються навички самостійної роботи, наприклад при підготовці проектів, а також розвиваються вміння знаходити міжпредметні зв'язки і застосовувати їх у повсякденному житті (компетентнісний підхід до навчання). Різноманітні форми роботи на уроці розвивають комунікативні, пізнавальні та загальноосвітні навички, навички роботи в групах, уміння відстоювати власну точку зору, чітко і лаконічно висловлювати думки. Головне – навчальна діяльність здобувачів освіти відбувається більш успішно, бо розвивається пізнавальний інтерес, реалізується потреба в одержанні вмінь і навичок.

Запровадження елементів інформаційних технологій та інших педагогічних технологій, дає можливість розвивати увагу здобувачів освіти і пізнавальний інтерес до теми уроку та предмету основ галузевої економіки і підприємництва.

Набутий досвід дозволяє кожному самореалізуватися на наступних уроках, в життєвих ситуаціях. Допомагає розкрити себе і свої здібності, щоб упевнено та цілеспрямовано розвивати їх у подальшому житті.

2. Урок з предмету: «Основи галузевої економіки і підприємництва»

Тема уроку: «Види і функції підприємств, організаційно – правові форми підприємницької діяльності».

Мета уроку: ознайомити здобувачів освіти з історією розвитку виробництва в місті Дніпро; затвердити знання основних організаційно-правових форм підприємств(згідно законодавства України), їх розвиток; тренувати вміння класифікувати підприємства за різними ознаками;

Розвивати вміння працювати у міні групах, формулювати та відстоювати власну думку;

Виховувати економічне мислення; патріотизм; прагнення до досягнення життєвих цілей; толерантне ставлення здобувачів освіти один до одного;

Удосконалювати навички самостійної роботи, вміння готувати повідомлення, робити публічні виступи.

Тип уроку: закріплення знань (з використанням ІКТ), частково пошуковий, з елементами віртуальної екскурсії.

Обладнання та матеріали: роздатковий матеріал, презентації (здобувачів освіти та викладача), відеофільми, ІКТ.

Обладнання та матеріали: мультимедійний проектор, екран, комп'ютер, комп'ютерна презентація, роздатковий матеріал (інформаційні листи, кольорові картки тощо).

Програмне забезпечення: Microsoft PowerPoint, Microsoft Word.

Підготовчий етап: творчі завдання здобувача освіти (за бажанням, за 1 тиждень).

1. «Історія виникнення виробництва в місті Дніпро» – доповідь здобувача освіти (відеоролики та презентація).
2. «Види підприємств» – презентація викладача.
3. «Підприємства України». – презентації та відеоролики здобувачів освіти.

Тип уроку: засвоєння нових знань, умінь та навичок, з елементами пошукової діяльності та застосування цифрових технологій.

Методи і методичні прийоми:

- елементи медіаосвіти;
- установлювання доцільних зв'язків між інформаційними повідомленнями;
- вміння трансформувати інформацію залежно від мети комунікативної взаємодії;
- випереджальне завдання;
- проблемне питання;
- дискусія

План уроку.

- I. Організаційний момент.
- II. Актуалізація опорних знань і умінь учнів.
- III. Мотивація навчальної та пізнавальної діяльності учнів.
- IV Закріплення нових знань, умінь та навичок.
- V Підсумки уроку.
- VI Домашнє завдання.

Хід уроку

I. Організаційний момент (3 хв).

II. Актуалізація опорних знань і умінь учнів(7 хв.).

А з'ясувати тему сьогоднішнього уроку я пропоную вам самостійно, виконавши завдання у міні групах.(Презентація)

Групи отримують завдання, за допомогою яких буде відкрито тему сьогоднішнього уроку.

Завдання 1. Дати визначення поняттю «підприємництво» опрацювавши статті Закон України « Про підприємництво».

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text>

(самостійна, ініціативна господарська діяльність, спрямована на отримання прибутку, що здійснюється на власний ризик суб'єктами підприємницької діяльності.)

Завдання 2. Перерахуйте основні функції підприємницької діяльності.

- *організаційна;*
- *ресурсна;*
- *стимулююча;*
- *інноваційна (творча).*

Завдання 3. Які види підприємницької діяльності вам відомі?

(виробнича; комерційна; фінансова; посередницька; страхова)

Завдання 4. Яким спільним економічним поняттям можна об'єднати представлені визначення:

- технологічно відокремлена сукупність засобів виробництва і робочої сили;
- ланка в національній або міжнародній спеціалізації, що забезпечує виробництво певних товарів та послуг;
- економічно відокремлена господарська одиниця;
- колектив співучасників, організований певним чином.

(Підприємство)

Завдання 5. Які основні функції підприємства вам відомі? Опрацювати статті Закону України «Про підприємства в Україні» визначити функції, які виконують підприємства. *(виробничо-технічна; економічна; соціальна; зовнішньо-економічна)*

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/887-12#Text>

Отже, тема сьогоднішнього уроку – «Види і функції підприємств, організаційно – правові форми підприємств».

III. Мотивація навчальної та пізнавальної діяльності здобувачів освіти.

Сьогодні ми поглибимо свої знання про підприємства; ознайомимось з різними класифікаціями підприємств; продовжимо набувати навички роботи у групах, формулювати та відстоювати власну думку в коротких дебатах.

На попередньому заняті ми з вами знайомились з поняттям «підприємство». Давайте пригадаємо, чи не зустрічалась нам вже класифікація підприємств?

Справді, нам знайома класифікація підприємств за сферами діяльності: *підприємства поділяються на підприємства виробничої сфери, або виробничі та підприємства невиробничої сфери - фінансові; посередницькі та страхові.*

Давайте з'ясуємо, про які підприємства за сферою діяльності йдеться . *(викладач оголошує описання діяльності підприємства).*

Ще ми знаємо, що підприємства поділяються за розмірами – підприємства бувають *малі, середні та великі*. Можливо ви пригадаєте, які підприємства відносяться до малих? *(з кількістю працюючих до 50 осіб), а великими вважаються підприємства... (з кількістю зайнятих понад 1000 чоловік)*. Решту підприємств можна віднести до середніх. За допомогою Господарського кодексу України з'ясуйте, які крім чисельності працюючих є обмеження у класифікації підприємств за розмірами. *(в залежності від обсягу валового доходу від реалізації продукції – ст.63 п.7)*

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

Давайте виконаємо завдання по визначенню розмірів підприємства (виконати завдання можливо використовуючи Microsoft Excel таблиць), знайти :

Підприємство	Тип за розмірами
Туристична фірма, в якій працює 9 осіб	
Швейний цех, уякому працює 58 осіб	
Дитячий садочок, у якому працює 46 осіб	
Завод «Новатор», на кому працює 1796 осіб	
Фотостудія, у якій працює 12 працівників	

А ще підприємства поділяються за формами власності (Відкрити і опрацювати Закон «Про власність»

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/697-12#Text>

Давайте пригадаємо, що таке власність – *(відносини між людьми з приводу володіння, розпоряджання та користування об'єктами власності)*. Хто може бути суб'єктом власності? *(людина – фізична особа, юридична особа та держава)* А які форми власності вам відомі? *(індивідуальна, колективна та державна)*. Користуючись текстом Господарського кодексу України випишіть, якими бувають підприємства за формою власності. *(Здобувачі освіти опрацьовують ст.63 п.1 ГКУ.)*

https://kodeksy.com.ua/gospodars_kij_kodeks_ukraini/statja-63.htm

Як поділяються підприємства за організаційно-правовими формами ми з'ясуємо за допомогою роздаткового матеріалу.

Давайте розглянемо розподіл виробників у США за організаційно-правовими формами і проаналізуємо залежність між кількістю підприємств кожної форми та обсягом виробленої продукції. *(Одноосібних підприємств – 74%, а виробляють всього 7% загального товарообігу...)* Чому на вашу думку така велика кількість одноосібних володінь випускає так мало продукції? *(тому що одна людина дуже мало може зробити: не у всіх галузях можуть працювати одноосібні підприємства – напр. не можуть виробляти літаки, кораблі, виконувати космічні програми, складні наукові дослідження. Тобто одноосібні володіння доречно відкривати у випадках, коли для технологічного процесу не потрібні висококваліфіковані працівники, або сам процес досить простий)*. Добре. А для чого підприємства об'єднуються у товариства та корпорації? Відповісти на ці запитання ви зможете, якщо опрацюєте матеріал інформаційних листів.

Група 1 визначає переваги та недоліки одноосібних володінь, група 2 – партнерств, група 3 – корпорацій. *(Здобувачі освіти працюють з роздатковим матеріалом або за комп'ютером, заповнюють таблицю).*

Як ви вважаєте, які організаційно-правові форми підприємств існують в Україні? *(Господарські товариства в Україні)*

Діючі в Україні підприємства малого, середнього та великого бізнесу, проаналізуйте отримані дані і визначте, кількість підприємств та організацій якого виду значно зросла або зменшилась за останній рік?

<https://stat.gov.ua/uk/datasets/strukturni-zminy-v-ekonomitsi-ukrayiny-ta-yiyi-rehioniv-1>

Наступне наше завдання ми проведемо у вигляді «питання – відповіді». Кожен з вас отримав по три кольорові картки. Визначити: “Одноосібне володіння”; “Партнерство (товариство)”; “Корпорація”. За допомогою інформації що містить основні ознаки певної організаційної форми бізнесу, визначити тип підприємства.

Інформація, яку зачитує викладач:

Яку організаційну форму бізнесу це характеризує?

- Людина є власником акцій підприємства (*корпорація*)
- Власник підприємства має найбільшу ступінь свободи дій (*одноосібне володіння*)
- Юрист склав угоду між 3 особами на спільне відкриття підприємства (*партнерство*)
- Велика нафтопереробна компанія поєднала свій капітал з 2 нафтодобувними підприємствами (*корпорація*)
- Значна концентрація грошей, матеріальних актів, людських ресурсів характерна для ... (*корпорації*)
- Власник підприємства сам отримує весь прибуток (*одноосібне володіння*)
- Невелике за розміром підприємство розподіляє між трьома його власниками відповідальність за прийняті управлінські та збитки (*партнерство*)
- Я хочу відкрити лоток по продажу хліба. Яку організаційну форму підприємства доцільно обрати? (*одноосібне володіння*)

Можливе додаткове завдання.

І ще невеличка розминка. Про яке підприємство йдеться у запропонованій інформації?

- Якщо всю продукцію цієї компанії, що було вироблено більш ніж за 100 років, розлити в пляшки, які виложити в одну лінію та обвити нею навколоземну орбіту нашої планети, то вона обгорне Землю 4334 рази.
- Якщо її роздати в пляшках усім мешканцям планети, кожний з нас одержав би по 767 пляшок. Якщо нею заповнити басейн глибиною 180 сантиметрів, то його довжина дорівнювала б 33 кілометри, а ширина - майже 15 кілометрів. В такий басейн можуть одночасно увійти 512 мільйонів людей. Найбільший знак цієї компанії розміщений в чилійському місті Арика. Його встановлено на верхівці пагорба. Ширина знака - 122 метри, висота - 40 метрів. Складається він з 70 тисяч пляшок від продукції цієї компанії . В 1989 році це була перша іноземна компанія, що розмістила рекламу своєї торгівельної марки в нашій державі. Дві країни, в яких найвищий відсоток споживання в світі цієї продукції на душу населення, не мають між собою абсолютно нічого спільного. Це величезна континентальна субтропічна Мексика та малесенька острівна навколополярна Ісландія.

Що це за компанія

та яку продукцію вона виробляє?

(«Кока-Кола» та напій з однойменною назвою)

Історії розвитку: <https://www.youtube.com/watch?v=3bDyOj9X0hI>

(проглянути історію).

- Історія життя засновника цієї компанії це яскраве, майже хрестоматійне втілення американської мрії: піднявшись з самих низів, людина стає президентом однієї з найбільших корпорацій. Він почав свій шлях учнем на заводі по виробництву локомотивів, щоб з часом посісти посаду менеджера цього заводу, ще через декілька років стать менеджером "Buick Motor", а в 1916 р. - її президентом. Він узявся за непідйомну справу -

витагувати з фінансової трясовини дві дрібні автомобілебудівні компанії "Chalmers" і "Maxwell" і, добившись успіху, об'єднав їх в 1925 р. в одну. Ще через три роки (у 1928 р.) він купив фірму "Dodge Brothers Motor Car", значно збільшивши розмір корпорації. 1933 рік став роком тріумфу для великого менеджера - його компанія перший раз випередила "Ford" за об'ємом продажів. Коли він помер в 1940 році, корпорація займала в США друге місце після "General Motors", і на її частку доводилося 25% внутрішнього ринку збуту. Що це за компанія та кому вона завдячує своїм існуванням?

(компанія "Daimler Chrysler" створена Уолтером Крайслером)

Історії розвитку всесвітніх корпорацій

https://worldbank.org.ua/istoriyi-stvorenniya/13#google_vignette

IV Закріплення нових знань, умінь та навичок.

Давайте узагальнимо все, про що ми дізналися на уроці. (Метод «Снігова куля»)- передаємо мікрофон один одному, продовжуючи подавати інформацію)Отже, ми розглядали - ... (типи підприємств)- (підприємства поділяються за чисельністю працюючих на великі малі та середні) – (до малих підприємств відносяться...)- (до великих підприємств відносяться) – (досередніх підприємств відносяться)- (підприємства поділяються за формою власності на приватні, колективні та державні)-(за організаційно-правовими формами підприємства поділяються на..)... (в Україні підприємства поділяються на...)

V Підсумки уроку.

Загальні висноки

Виставлення оцінок.

VI Завдання додому:

1. Подивитися документальний фільм про створення виробничого підприємства «Інтерпайп».

<https://www.youtube.com/watch?v=6iQZGMq0054>

2. Для бажаючих підготувати повідомлення про відоме підприємство та його діяльність. Вказати належність підприємства за усіма відомими нам класифікаціями.
3. Запитання для дискусії: « Державні підприємства: гальмо чи рушій економічного прогресу?»

3. План - конспект уроку: «Підприємницька ідея: механізм генерування».

Мета уроку: дати поняття про підприємницьку ідею, маркетингове дослідження, підприємницький ризик, конкуренцію.

- **Навчальна:** дати здобувачам освіти поняття конкуренції, підприємницького хисту та ризику, ознайомити з основами законотворчої бази для підприємців.

- **Розвивальна:** формувати вміння логічно та нестандартно мислити, виділяти головне та робити висновки.

- **Виховна:** виховувати зацікавленість у вивченні основ підприємницької діяльності, самосвідомість і громадянську гідність.

Методи: розповідь, евристична бесіда, "круглий стіл", захист бізнес-проектів, консультації фахівців.

Обладнання: додаткова література, комп'ютери, таблиці, графічні схеми, роздавальний матеріал, чат GPT, Canva та ін. для створення ідеї.

Тип уроку: урок - ділова гра.

Хід уроку – ділової гри.

Перший етап.

Організаційний момент.

Актуалізація та мотивація (до 5 хв).

Оголошуються мета ділової гри та її місце в загальній темі "Сутність підприємництва".

1. Основні поняття даної теми.

2. Тестування учасників ділової гри на здатність займатись бізнесом.
3. Якщо б я був підприємцем.
4. Захист індивідуальних бізнес-проектів.

Другий етап (20-25 хв).

III. Мотивація навчальної та пізнавальної діяльності учнів.

1. Основні функції підприємництва. Викладач розповідає та розкриває основні поняття (мова вчителя дублюється на моніторі).

«Підприємець» - це суб'єкт, який поєднує в собі новаторські, комерційні та організаторські здібності для пошуку й розвитку нових видів і методів виробництва, а також нових благ, якостей та сфер застосування капіталу.

Звідси й підприємництво - тип господарської поведінки підприємців з організації розробок виробництва та реалізації благ з метою отримання прибутку й соціального ефекту.

Водночас слід зазначити, що підприємництво - це особливий вид діяльності, і ця особливість характеризується такими ознаками:

- Це самостійна діяльність, діяльність "за свій рахунок". Головне, на чому тримається підприємницька діяльність, це власність підприємця.
- Це ініціатива, творча діяльність. Основою здійснення підприємницької діяльності є власна ініціатива, творчо-пошуковий, інноваційний підхід.
- Це систематична діяльність. Підприємницька діяльність повинна бути постійною, пов'язаною з відтворювальним процесом та обов'язково офіційно зареєстрованою.
- Це діяльність, яка здійснюється на власний ризик, під власну економічну (майнову) відповідальність.
- Метою підприємницької діяльності є одержання прибутку чи власного доходу.

Отже, можна зробити узагальнююче визначення підприємництва.

Підприємництво - це самостійна, ініціативна, систематична діяльність господарюючих суб'єктів з виробництва продукції, виконання робіт, надання

послуг, яка здійснюється на власний ризик з метою одержання прибутку або власного доходу.

Підприємливість - це здатність до самостійних, неординарних, нетипових дій господарюючих суб'єктів. Тому в умовах ринку практично всі люди мають бути підприємливими, але це не означає, що всі повинні й можуть бути підприємцями. Як засвідчує світовий досвід, тільки п'ять-вісім відсотків населення є представниками підприємницьких кіл.

Далі учасникам гри пропонується **пройти тестування на здатність займатись бізнесом**(кожний здобувач освіти отримує завдання з тестом і відповідає на запитання).

1. Чи поводитесь ви наодинці так, як і тоді, коли за вами спостерігають?
2. Чи вважаєте ви себе здатним стати головою сім'ї?
3. Чи вважаєте ви хитрість хорошою та корисною рисою?
4. Чи можете ви розпочати розмову на вулиці з незнайомою людиною?
5. Чи знаєте ви, який колір сьогодні в моді?
6. Чи їдете у транспорті без квитка, якщо забули вдома проїзний?
7. Чи заздрите успіху ваших знайомих?
8. Чи звертаєтесь на «Ви» до ваших старших за віком родичів?
9. Чи здатні ви усно швидко обчислити, скільки буде 3 % від трьох відсотків?
10. Чи приходите вчасно на зустрічі?
11. Чи приходите вчасно на побачення?
12. Чи вважаєте за потрібне давати чайові?
13. Переживаєте, якщо вас обрахували на 1 грн?
14. Чи пам'ятаєте дату народження свого викладача?
15. Чи сідаєте в міському транспорті на будь-яке вільне місце?
16. Чи сідаєте в таксі тільки на заднє сидіння?
17. Чи любите жалітися?
18. Чи вважаєте, що завжди достатньо лише одного попередження?
19. Чи знаєте, які грошові одиниці існували у Стародавньому Римі?

20. Чи зможете залишити валізу на вокзалі під наглядом зовсім незнайомої людини?

Повністю позитивна відповідь на кожне запитання дає 10 балів, повністю негативна - 0 балів. Проміжні відповіді оцінюються "на око" між 0 і 10 балами. Наприклад, якщо ви з десяти своїх викладачів пам'ятаєте дату народження тільки одного, відповідь - 1 бал. Якщо відповідь на яке-небудь запитання для вас є складною - 5 балів. Склавши всі свої бали, ви звертаєтесь до ключа тесту.

Ключ до тесту:

120-200 балів - ви природжений бізнесмен. Якщо ви отримали ці бали в результаті підглядування у відповіді, вирахуйте 80 балів та орієнтуйтеся на новий результат.

110-119 балів - ви володієте не всіма потрібними якостями бізнесмена, але у вас є реальні шанси досягти успіху в бізнесі; деяку допомогу при цьому вам нададуть роздуми про причини втрати балів.

50-90 балів - видно, у бізнесмени вам не вибитись, але, судячи з усього, ви правдива, порядна людина, у вас непоганий характер, так що не все втрачено в житті.

Кожний учень підраховує бали, отримані ним під час тестування, і виявляються групи учнів у кожній градації здатності до занять бізнесом.

Далі викладач підбиває невеликий підсумок.

Сутність підприємництва більш глибоко розкривається через його основні функції:

- **інноваційну** (творчу) - генерування та реалізація нової комерційної ідеї;
- **ресурсну** - мобілізація матеріальних, фінансових, трудових, інформаційних та інших ресурсів;
- **організаційну** - реєстрація підприємства, організація виробництва, збуту, реклами тощо;

- **стимулюючу** (мотиваційну) - формування мотиваційного механізму ефективною та корисною праці.

Основні поняття та терміни здобувачі освіти записують у зошит.

Третій етап (50-55 хв).

Якби я був підприємцем. Творча та самостійна робота здобувачів освіти.

На попередньому уроці здобувачі освіти отримали домашнє завдання - скласти власний бізнес-проект (індивідуально або у групі) за таким планом:

- яку сферу підприємницької діяльності ви вирішуєте вибрати і чому;
- назва вашого підприємства;
- адреса;
- хто буде керувати справою (одна людина, компаньйони, виконавчий директор);
- кількість працюючих на даному підприємстві;
- які проблеми можуть виникати при підприємницькій діяльності в даній справі (конкуренти, попит, ринок збуту тощо).

1) Завдання могло бути виконаним як самостійно так і за допомогою програм

III :

- DALL-E 2 — Генератор зображень
- GFP-GAN — Відновлення фотографій
- JADBio — AutoML
- Cору.ai – Копірайтер
- Lumen5 — Відео творець
- Генератор мистецтва Canva
- Lalal.ai — Розділювач аудіо треків
- Бонус! Retable — Інтегруйте свою електронну таблицю з ChatGPT

2) Попереднє д/з: ознайомитися з прикладами бізнес – плану

(<https://www.impulse-consulting.com.ua/biznes-planu-new/>).

Далі здобувачі освіти по черзі представляють свій бізнес-проект і захищають його перед колегами. Захист кожного бізнес-проекту проходить за допомогою ІКТ, а також мультимедійної установки.

При розгляді бізнес-проекту викладач та здобувачі освіти ставлять запитання й вирішують кілька важливих моментів:

- чому саме цей вид комерційної діяльності вибрав здобувач освіти?
- які перешкоди можуть виникати при створенні підприємства?
- конкуренція (дуже важливий момент, тому що практично немає справи, в якій немає конкурентів, але треба вирішити, як краще представити свою діяльність).

Після обговорення викладач підбиває підсумок і робить резюме, а потім виставляється оцінка. Дуже добре, якщо батьки здобувача освіти вже мають власну справу й даний проект уже пройшов практичне випробування. Якщо є можливість, можна запросити на урок людину, яка має практичний досвід у бізнесі й може поділитися своїм досвідом.

V Підбиття підсумків уроку (5 хв).

Обговорення позитивних та негативних моментів заняття.

Оцінювання результатів, виставлення оцінок.

VI Домашнє завдання.

Визначити виручку від реалізації продукції, поточні витрати, валовий прибуток підприємця. А також, на основі отриманих результатів від розрахунків, визначити термін окупності капіталовкладень.

Навчальний матеріал для повторення.

І прибуток, і виручка – показники, які характеризують фінансовий стан підприємства. Відмінність виручки від прибутку полягає в економічному значенні понять:

Виручка - це обсяг продажів, сума грошових коштів, отримана від реалізації виробленої або раніше придбаної продукції, наданих послуг, виконаних робіт;

Прибуток - це частина доходу, в тому числі виручка від продажів товарів, робіт, послуг, що залишається після відшкодування витрат, спрямованих на його отримання.

Виручка враховується при розрахунку прибутку. Але висока виручка зовсім не означає великий прибуток. За розміром прибутку можна судити про ефективність роботи підприємства. Розмір виручки дозволяє оцінити попит на реалізований товар і потреба зміни обсягів виробництва або запасів на складі даного товару.

Витрати підприємств — це сукупність усіх спожитих ресурсів на виробництво того чи іншого продукту. Вони характеризують вартість виробництва продукції для підприємства. Витрати підприємства складаються зі спожитих засобів виробництва та заробітної плати і набувають форми собівартості продукції. Різниця між вартістю продукції і собівартістю дорівнює розміру прибутку підприємства.

Валовий прибуток — найбільший показник. Для його обчислення достатньо від доходу відняти собівартість, пов'язану з виробництвом продукції.

1. Користуючись даними таблиці 1, зробити розрахунки і занести до таблиці.

Таблиця 1. Розрахунок виручки від реалізації продукції.

Період часу	Об'єм продаж				Орієнтована ціна, грн				Виручка від реалізації, грн				Всього
	А	В	С	Д	А	В	С	Д	А	В	С	Д	
1 рік в тому числі щомісяця	120	180	-		50	40	-	-					
	10	15	-	-	50	40							
2 рік в тому числі що кварталу	120	180	80	-	50	40	90	-					
	30	45	20	-	50	40	90	-					
3 рік	120	180	80	120	50	40	90	100					

2. Ознайомитися з розрахунками поточних витрат на виробництво, для подальшого виконання завдання.

Таблиця 2. Витрати на виробництво по елементам, тис. грн.

Статті		1 рік	2 рік	3 рік
1	Сировина: основні матеріали	3000	5000	8000
2	Заробітна плата: основна ,додаткова	2000	3000	5000
3	Відрахування на соц.	740	1110	1850

	Страховання			
4	Паливо	1000	1500	2000
5	Енергія збору	1200	1500	2500
6	Амортизація	2000	2000	2000
7	Інші витрати	1000	1000	1000
8	Вартість основних фондів тис.грн.	20000	20000	20000

3. Користуючись даними таблиць 1, 2 та результатами попередніх розрахунків, визначити валовий прибуток та заповнити таблицю.

Таблиця 3.

Період часу	Виручка від реалізації	Поточні витрати	Валовий прибуток
1 рік			
2 рік			
3 рік			
Підсумок			

4. Визначити термін окупності капіталовкладень підприємця.

4. План - конспект уроку: «Ринок капіталу та інформації».

Мета уроку: ознайомити учнів з ринком капіталу; **навчити** наводити приклади об'єктів продажу на ринку капіталу, розрізняти ринок капіталу та грошей;

- **розвивати** в учнів економічне мислення;
- **виховувати** зацікавленість у вивченні основ підприємницької діяльності, самосвідомість і громадську гідність.

Методи: розповідь, евристична бесіда, робота в малих групах, консультації фахівців.

Обладнання: додаткова література, комп'ютер, таблиці, графічні схеми, презентації, роздавальний матеріал.

Основні поняття: «попит», «пропозиція», «ціна рівноваги».

Тип уроку: формування і вдосконалення вмінь та навичок, урок – ділова гра.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань і вмінь

(Доповіди, за раніше підготовленими презентаціями, здобувачі освіти та викладач).

Ринок капіталу: об'єкти купівлі-продажу, суб'єкти ринку За сучасних умов господарювання все більшого значення набуває ринок капіталів і грошей. Рух капіталів відбувається у формі кредиту. Кредит — це надання грошей у позику на основі терміновості, повернення й отримання відсотка. Це зумовлює появу особливої ланки ринкової інфраструктури — кредитної системи, яку утворюють банки, страхові компанії, фонди будь-яких інших організацій, що мають право комерційної діяльності. Але найважливішим елементом інфраструктури ринку капіталів і грошей є банки.

Головними учасниками цього ринку є:

- первинні інвестори, тобто власники вільних фінансових ресурсів, що мобілізовані банками й перетворені на позиковий капітал;
- спеціалізовані посередники — кредитно-фінансові організації, що здійснюють безпосереднє залучення (аккумуляцію) коштів, перетворення їх на позиковий капітал і подальшу тимчасову передачу його позичальникам на поворотній основі за плату у формі відсотків;
- позичальники — юридичні та фізичні особи, а також держава, що почувають нестачу у фінансових ресурсах і готові заплатити спеціалізованому посереднику за право тимчасового користування ними.

Попит і пропозиція на ринку капіталу

Дуже близьким до ринку капіталів є ринок грошей. Розрізнити їх можна за такими ознаками:

- а) на ринку грошей діють короткострокові позики, а також ринок валют, у той час як на ринку капіталів — середньострокові й довгострокові позики;
- б) на ринку капіталів беруться позики й наявний попит на інвестиційні товари, у той час як на ринку грошей — на будь-які товари.

Як і на будь-який інший товар, на гроші також існує попит. Гроші необхідні як споживачам, так і підприємцям для придбання необхідних товарів та послуг. Попит на гроші для таких цілей називають операційним попитом, або попитом на гроші з боку угод. Попит на гроші з боку угод є нееластичним і залежить від рівня ВВП у країні, тобто чим більше товарів і послуг виробляється в країні, тим більше потрібно грошей для їх кругообігу. Пропозиція на ринку грошей є абсолютно нееластичною.

Ринок цінних паперів

Ринок цінних паперів — це особлива сфера ринкових відносин, де завдяки продажу цінних паперів здійснюється мобілізація фінансових ресурсів для задоволення інвестиційних потреб суб'єктів економічної діяльності. Ринок цінних паперів ще називають фондовим ринком. Це пов'язано з тим, що цінні папери за своєю економічною суттю є відбиттям певних фондів — матеріальних, або грошових. За економічною суттю ринок цінних паперів — це форма розподілу й перерозподілу фінансових ресурсів у державі з метою більш повного забезпечення потреб економіки в ресурсах та їх ефективного використання.

Ринок цінних паперів — це продукт ринкової моделі економіки. Досвід розвитку світової економіки підтверджує, що ринок цінних паперів — явище, об'єктивно зумовлене функціонуванням фінансів як підсистеми економіки, важливого механізму управління нею, досягнення збалансованості в розвитку матеріальних, трудових і фінансових ресурсів.

З одного боку, ринок цінних паперів — вигідна система розміщення вільних коштів юридичних і фізичних осіб з метою одержання доходу, тобто перетворення власних накопичень на капітал, а з другого — ринок цінних паперів дає можливість задовольнити потреби у фінансових ресурсах

підприємницьких структур для розширення своєї господарської діяльності. Крім того, ринок цінних паперів об'єктивно створює механізм ефективного використання фінансових ресурсів, оскільки розміщення паперів здійснюється на засадах вільного вибору об'єкта вкладення з певними майновими гарантіями.

Цінні папери — це грошові документи, що засвідчують право володіння або відносин позики, визначають взаємовідносини між особою, яка їх випустила, та їхнім власником і зазвичай передбачають виплату доходу у формі дивідендів або відсотків, а також можливість передачі прав, зазначених у цих документах, іншим особам. Цінні папери на фондовому ринку називаються його інструментами.

Цінні папери поділяються на три основні групи. 1. Пайові цінні папери, за якими емітент не бере зобов'язань з повернення грошових коштів, інвестованих у його діяльність, але які свідчать про участь у статутному фонді й дають їх власнику право на участь в керуванні виробництвом і отримання частки майна в разі ліквідації емітента. 2. Боргові цінні папери, за якими емітент несе відповідальність щодо повернення в призначений термін коштів, інвестованих у його діяльність, але які не дають їх власнику права участі в керуванні підприємством. 3. Похідні цінні папери, механізм обігу яких пов'язаний з пайовими, борговими цінними паперами, іншими інструментами чи правами щодо них.

У світовій та вітчизняній практиці найбільш поширеними є такі види цінних паперів:

1. *Акції акціонерних товариств* — цінні папери, що засвідчують право їх власника на частку у власності акціонерного товариства, на одержання доходу від його діяльності та, зазвичай, на участь у керуванні цим товариством.
2. *Облігації* — цінні папери, що засвідчують відносини позики між їхнім власником (кредитором) і особою, що випустила документ (боржником).

3. *Державні боргові зобов'язання* — будь-які цінні папери, що засвідчують відносини позики, у яких боржником є держава, органи державної влади або органи управління (державні короткострокові облігації, облігації внутрішньої облігаційної позики тощо).
4. *Похідні цінні папери* — будь-які цінні папери, що засвідчують право їх власника на купівлю або продаж акцій, облігацій і державних боргових зобов'язань (фінансові ф'ючерси, варіанти та ін.), у тому числі опціони акцій (облігацій) — право купівлі акцій на пільгових умовах.
5. *Вексель* — складене за встановленою законом формою безумовне письмове боргове зобов'язання, видане однією стороною (векселедавцем) іншій стороні (векселеотримувачу), у тому числі комерційні папери — короткострокові фінансові векселі, випущені для короткострокового залучення коштів до обороту емітента.
6. *Акції підприємств* — цінні папери, що засвідчують внесення коштів з метою розвитку підприємства, але не дають права на участь у керуванні підприємством, і передбачають виплату її власнику дивідендів.
7. *Депозитні сертифікати банків* — документи, право виконання зобов'язань за якими може поступатись однією особою іншій, що є зобов'язанням банку з виплати розміщених у ньому депозитів.
8. *Ощадні сертифікати банків* — документи, право виконання зобов'язань за якими може поступатись однією особою іншій, що є зобов'язанням банку з виплати розміщених у ньому ощадних вкладів.
9. *Чеки* — безумовне письмове розпорядження чекодавця банку (платнику) здійснити платіж чекоутримувачу зазначеної на чеку грошової суми.

III. Вивчення нового матеріалу

На цьому уроці ефективним методом вивчення нового матеріалу буде «Ажурна пилка». Ця технологія дає здобувачам освіти змогу засвоїти значний обсяг інформації за короткий час. Здобувачі освіти об'єднуються в групи: домашні й експертні.

Етап I

Домашні групи отримують інформацію для засвоєння.

Завдання першій групі (червоний колір)

Що відбувається на ринку капіталів?

Які існують види кредитів?

Завдання другій групі (зелений колір)

Що відбувається на ринку цінних паперів?

Дайте визначення основних цінних паперів.

Як обчислити курс акції?

Завдання третій групі (жовтий колір)

Що станеться з попитом на ринку грошей у таких випадках:

- а) банки країни знизили норму відсотка за вкладами;
- б) країна перебуває у фазі економічного зростання, кількість угод збільшується;
- в) знизилися курси акцій 200 найбільших корпорацій країни.

Етап II

Здобувачі освіти розходяться по експертних групах, які опрацьовують інформацію. Кожна експертна група має вислухати всіх представників домашніх груп і проаналізувати матеріал загалом, здійснити його експертне оцінювання за визначений час (залежить від обсягу і кількості поставлених завдань).

Етап III

Експерти повертаються «додому». Кожен здобувач освіти має поділитися інформацією, отриманою в експертній групі, із членами своєї «домашньої» групи.

Для закріплення вивченого матеріалу викладач пропонує виконати тести, розв'язати задачу, продовжити думку. Це буде показником рівня засвоєних знань.

Ринок інформації: об'єкти купівлі-продажу, суб'єкти ринку.

На нинішньому етапі розвитку науково-технічного прогресу внаслідок поглиблення та розвитку міжнародних економічних зв'язків, коли все більш складною і різноманітною стає структура виробництва країн, великого значення набуває своєчасна і точна інформація з того чи іншого питання. У зв'язку з цим сформувався та існує ринок інформації як сукупність економічних відносин з приводу збирання, опрацювання, систематизації інформації та продажу її кінцевому споживачу.

Об'єктом купівлі-продажу на ринку інформації є інформаційний ресурс. До нього належить сукупність знань: документальних, речових відомостей і даних, потрібних і достатніх для створення нового конкурентоздатного виробу.

Інформація — це рідкісне благо, оволодіння яким вимагає певних витрат. Між виробником і споживачем на ринку інформації стають посередники, основна функція яких полягає у збиранні, опрацюванні та продажі різноманітної інформації. За цей вид послуг посередники беруть плату у формі комісійних. Особливою ціною на ринку інформації є плата за рекламу. В Україні ринок інформації лише почав формуватися і потреби в ньому стають дедалі відчутнішими.

IV. Закріплення знань, умінь і навичок здобувачів освіти.

1. Обґрунтуйте вашу згоду чи незгоду з нижченаведеними твердженнями.

- 1) Килими ручної роботи коштують дуже дорого, оскільки дуже високою є заробітна плата майстрів, які їх виготовляють.
- 2) Згідно з економічною теорією, капітал — це виробничий ресурс, що має фізичну форму: устаткування, обладнання, машини, будівлі, споруди. Чому ж на ринку капіталів продаються кошти?

- 3) Будь-яке благо може вважатися капіталом, якщо воно має високу вартість.
- 4) Особи, які купують облігації підприємства, стають боржниками цього підприємства.
- 5) Початкова (номінальна) ціна акції не впливає на курс акції на вторинному ринку цінних паперів.

2. Дайте відповіді на питання міні-тесту (за комп'ютером).

(Час виконання — 3-5 хв., одна правильна відповідь, 1 бал)

1. Укажіть, яка ознака не характеризує сучасний ринок праці:
 - а) ресурсний ринок;
 - б) значна роль профспілок і держави в регулюванні ставок заробітної плати;
 - в) зарплата є водночас витратами підприємців і доходом домогосподарств;
 - г) попит на працівників є первинним відносно попиту на продукцію, яку виготовляють ці працівники.
2. Укажіть, як змінюється обсяг індивідуальної пропозиції праці за умов зростання ставки зарплати:
 - а) зростає;
 - б) зменшується;
 - в) спочатку зменшується, потім зростає;
 - г) спочатку зростає, потім зменшується.
3. Що таке «іпотечний кредит»?
 - а) Кредит, де позичальником є держава;
 - б) довгострокові позики під заставу нерухомості;
 - в) кредит, що надається банками підприємствам або особам у формі грошових позик.
4. Об'єктами якого ринку є патенти, ліцензії, відеофільми, комп'ютерні ігри?
 - а) Праці;
 - б) інформації;
 - в) товарного.
5. Укажіть чинник, який не впливає на ринкову пропозицію праці:
 - а) кількість працездатних у складі населення;

- б) продуктивність праці;
 - в) збільшення кількості пенсіонерів у структурі населення;
 - г) збільшення народжуваності.
6. Виберіть правильне закінчення твердження: «Попит підприємця на капітал залежить...»:
- а) від появи нових технологій виробництва продукції;
 - б) від очікуваного ним доходу;
 - в) від продуктивності праці на його підприємстві;
 - г) від рівня зарплати, яку він платить своїм працівникам.
7. Виберіть правильне закінчення речення: «Пропозицію на ринку капіталу здійснюють здебільшого домогосподарства у формі...»:
- а) обладнання і устаткування;
 - б) заощаджень коштів;
 - в) будівель і споруд;
 - г) кредитів на придбання споживчих товарів.

3. Закінчіть висловлювання видатних людей.

- 1) Б. Ебботт: «Робити гроші коштує грошей. Гроші — це...» (влада і захист).
- 2) Ю. Вільям: «Щастя не в грошах, а в їх...» (конвертованості).
- 3) Б. Фринклін: «Краще лягти спати без вечері, ніж прокинутися...» (боржником).
- 4) Л. Леонідов: «Ніщо так не б'є по кишені, як...» (порожній гаманець).

4. Розв'яжіть задачу.

Курс звичайної акції порівняно з номіналом зріс на 24 %. Номінальна вартість акції — 500 грн., банківський відсоток становить 5 %. Які дивіденди отримав власник акцій перед її продажем?

Розв'язання

Курс акції = 1,24 (або 124 %).

Номінальна вартість — 500 грн.

Банківський відсоток — 5 % ($i = 5\%$).

Курсова вартість акції — $500 \cdot 1,24 = 620$ (грн.)

Курсова вартість = $d/x \cdot 100\%$.

d = курсова вартість $\cdot (i/100\%)$;

$d = 620 \cdot (5\%/100\%) = 31$ (грн.),

або у відсотках: $(31/500) \cdot 100\% = 6,2\%$.

V. Підсумок уроку

Оцінювання здобувачів освіти

VI. Домашнє завдання

1. Опрацювати матеріал конспекта.

2. Підготувати матеріал для доповіді (у вигляді презентацій, розповідей тощо)

- «Розвиток ринкових взаємовідносин України з Європою 2022 – 2025 роки».

[https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=b2d1a895-3aa6-4872-8322-](https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=b2d1a895-3aa6-4872-8322-95bf4d4f72b2&tag=TorgovelnoekonomichneSpivrobitnitstvoMizhUkrainoiuTas)

[95bf4d4f72b2&tag=TorgovelnoekonomichneSpivrobitnitstvoMizhUkrainoiuTas](https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=b2d1a895-3aa6-4872-8322-95bf4d4f72b2&tag=TorgovelnoekonomichneSpivrobitnitstvoMizhUkrainoiuTas)

(опрацювати матеріал 2022, 2023, 2024 років, зробити порівняльний аналіз).

Україна та міжнародні фінансові організації: Міжнародний валютний фонд,

Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку... ст. 14-

16[http://www.ier.com.ua/files/%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%B1%D1%83%](http://www.ier.com.ua/files/%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%B1%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97%20%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B8%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96.pdf)

[D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97%20%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B8%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96.pdf](http://www.ier.com.ua/files/%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%B1%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97%20%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B8%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96.pdf)

[D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B8%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96.pdf](http://www.ier.com.ua/files/%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%B1%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97%20%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B8%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96.pdf)

[D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96.pdf](http://www.ier.com.ua/files/%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%B1%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97%20%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B8%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96.pdf)

[D0%BD%D1%96.pdf](http://www.ier.com.ua/files/%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%B1%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97%20%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B8%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96.pdf)

План даного заходу можна сформулювати і як урок, і як освітньо – виховний захід. Я надаю варіант *освітньо - виховного заходу*.

5. Освітньо - виховний захід.

Брейн – ринг: «Інструменти фінансового і грошового регулювання економіки».

Мета заходу: узагальнити й систематизувати знання; визначити рівень оволодіння здобувачами освіти основними теоретичними знаннями; закріпити практичні вміння здобувачів освіти розв'язувати задачі; розвивати навички самоконтролю та взаємоконтролю, уміння працювати в групі; виховувати самостійність прийняття рішень, вміння висловлювати громадську позицію, особисту думку, вміння використовувати цифрові технології для оптимізації та вдосконалення своїх знань, умінь і навичок.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань і вмінь

Епіграф уроку:

Гроші як рука чи нога — або ви ними користуєтесь, або ви їх втрачаєте.

Генрі Форд

Запитання до здобувачів освіти: «Як ви розумієте ці слова?»

III. Повідомлення цілей та правил проведення заходу.

Завдання здобувачів освіти — використовуючи власні знання, як найкраще виконати завдання установ «Міста ділових людей».

Відповіді оцінюються за допомогою спеціальних жетонів. Президенти компаній або спеціальні інспектори фіксують данні в оціночних листах. Наприкінці заняття підбиваються підсумки, виставляються оцінки та видаються дипломи.

У змаганні-подорожі беруть участь дві компанії (назви компаній придумують здобувачі освіти). Президенти компаній (обрані здобувачами освіти) способом жеребкування визначають черговість відповідей.

IV. Економічне змагання-подорож до «Міста ділових людей».

Етап 1.

КМЕМ (Клуб майбутніх економістів і менеджерів)

Учасники отримують комплексні квитки. Чим більша кількість представників команди відповідатиме, тим більшу кількість жетонів отримає компанія (див. додаток 1).

Мікро підсумок — підрахунок жетонів та оголошення проміжних результатів (проводиться після кожного етапу).

Етап 2. Музей

Здобувачам освіти пропонується відповісти на запитання з історії економіки (див. додаток 2).

Мікро підсумок.

Етап 3. Школа (тестова робота)

Кількість бланків відповідає кількості здобувачів освіти. Для виключення можливості списування здобувачів освіти один в одного викладач може запропонувати кілька псевдо варіантів тесту. Кожна команда отримує стільки жетонів, скільки правильних відповідей дали члени команди (див. додаток 3).

Мікро підсумок.

Етап 4. Інтелектуальний центр

Здобувачі освіти заздалегідь готують кросворди з теми. На цьому етапі змагання команди обмінюються кросвордами та розв'язують кросворди команди-суперниці. Кожна команда отримує стільки жетонів, скільки правильних відповідей дали члени команди (див. додаток 4).

Мікро підсумок.

Етап 5. Рекламне агентство

Кожна компанія рекламує придумані грошові одиниці. Оцінка виступу в цьому конкурсі здійснюється за критеріями:

- 1) економічний зміст реклами;
- 2) оригінальність представлення;
- 3) художня естетичність купюр;
- 4) артистичність.

Максимальна кількість жетонів за виступ — вісім.

Мікро підсумок.

Етап 6. Банк

Командам пропонується розв'язати економічні задачі. Правильно розв'язана задача приносить компанії чотири жетони (див. додаток 5).

Мікро підсумок.

Етап 7. Стадіон

За 1 хвилину потрібно заповнити пропуски в словах. Кількість жетонів відповідає кількості правильних відповідей (слів) (див. додаток 6).

Мікро підсумок.

Етап 8. Бібліотека

Здобувачам освіти пропонується прокоментувати висловлювання відомих людей (команда-суперниця має право висловити власну думку). Кожен коментар оцінюється максимум у три жетони (див. додаток 7).

Мікро підсумок.

Викладач наголошує на закінченні етапів змагання та пропонує відвідати віртуальну екскурсію «Історія грошового обігу в Україні». Центр фінансових знань «Талан». <https://talan.bank.gov.ua/>

Під час екскурсії учасники дізнаються про грошовий обіг на українських землях із давніх часів до сьогодення:

- домонетні форми грошей;
- античні та середньовічні монети;
- гроші Російської імперії;
- банкноти Української Народної Республіки;
- монети та банкноти сучасної незалежної України.

V. Підсумки змагання-подорожі

1. Під час віртуальної екскурсії відбувається підрахунок жетонів.
2. Після відвідування віртуальної екскурсії, відбувається видача дипломів та виставлення оцінок

VI. Рефлексія

Психологічний тест «Чи в грошах щастя?»

Здобувачам освіти пропонується надати відповідь на питання тесту, підрахувати свої бали й отримати відповідь на поставлене запитання (див. додатки 8, 9).

VII. Домашнє завдання

Випереджувальне завдання до теми «Ринкова структура: особливості різних ринків».

Додаток 1

Квиток 1

- 1) Причини виникнення, форми та функції грошей.
- 2) Фактори формування обсягу грошової маси.

Квиток 2

1. Роль грошей як засобу обміну, міри вартості, засобу накопичення.

2. Поняття та види валютного курсу.

Додаток 2

Запитання для компанії «...»	Запитання для компанії «...»
1. Коли на території України вперше розпочали карбувати монети? (Починаючи з VI-IV ст. до н. е.)	1. Назвіть ім'я відомого економіста, першого президента Міжнародного економічного товариства (1931-1933), автора праці «Купівельна сила грошей, її визначення і відношення до кредиту, відсотків і криз» (1911) (І. Фішер)
2. Назвіть ім'я відомого економіста, автора «Досліджень про природу та причини багатства народів». (А. Сміт)	2. Коли з'явилися перші золоті монети? (У VII-VIII ст. до н. е.)
3. Коли і де у світі були винайдені перші паперові гроші? (У VIII ст. у Китаї)	3. Коли в Україні була проведена грошова реформа? (2-16 вересня 1996 р.)
4. Назвіть п'ять елементів давньоруської грошової системи. (Гривня, куна, ногата, резана, вевериця)	4. Коли закінчився період золотого-срібного біметалізму? (У XVII ст.)
5. Поясніть походження слова «гріш». (Від лат. grossus — «великий»)	5. Які грошові компоненти включає в себе грошовий агрегат M2? (M1 + внески на нечекових (ощадних) рахунках та дрібні термінові рахунки)
6. Коли були введені «півтораки» та якою була їхня вартість? (У	6. Скільки номіналів обігових банкнот української національної валюти

1614 р.; 1,5 гроша)	перебуває в обігу? (Дев'ять)
7. Яку частину монети називають аверсом? (Лицьовий бік)	7. Що являє собою захисний елемент «райдужний друк»? (Поступовий перехід одного кольору захисної сітки, виконаної суцільними лініями без розривів, в інший)
8. Як називаються офіційні зниження та підвищення курсу грошової одиниці? (Ревальвація і девальвація)	8. Коли вперше в обігу з'явилися чеки? (У XVI-XVII ст. у Великій Британії та Нідерландах)
9. Що зображено на банкнотах номіналом: • 1 гривня (лицьовий бік — портрет ВОЛОДИМИРА ВЕЛИКОГО; зворотний бік — РУЇНИ ХЕРСОНЕСА); • 5 гривень (лицьовий бік — портрет БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО; зворотний бік — ЦЕРКВА В СЕЛІ СУБОТІВ); • 1 долар США (портрет 1-го президента США Джорджа Вашингтона)	9. Що зображено на банкнотах номіналом: • 2 гривні (лицьовий бік — портрет ЯРОСЛАВА МУДРОГО; зворотний бік — СОБОР СВЯТОЇ СОФІЇ у Києві); • 20 гривень (лицьовий бік — портрет ІВАНА ФРАНКА; зворотний бік — ЛЬВІВСЬКИЙ ОПЕРНИЙ ТЕАТР); • 5 доларів США (портрет 16-го президента США, переможця у війні між Північчю та Півднем Авраама Лінкольна)

Додаток 3

Економічний тест

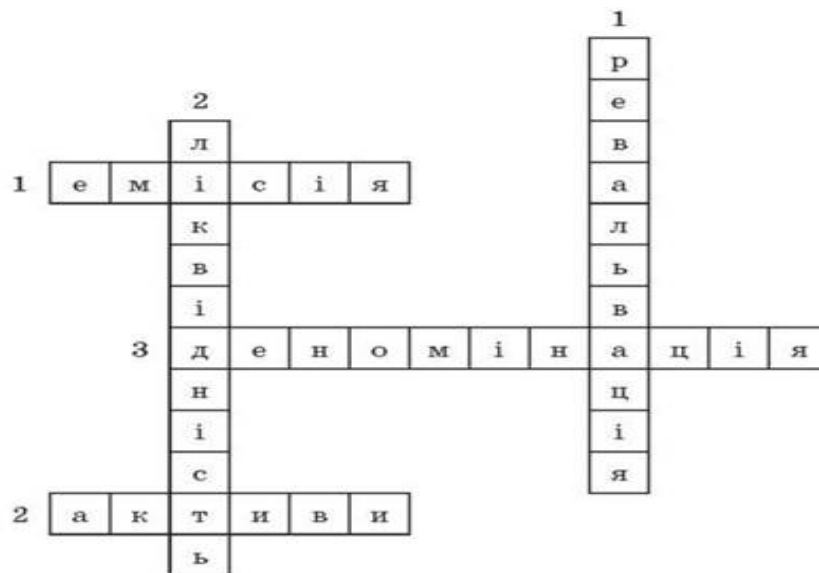
1. Що не належить до функцій грошей в ринковій економіці?
 - а) Міра вартості;
 - б) засіб виробництва;
 - в) засіб накопичення.

2. Походження грошей пов'язане:
- а) з домовленістю між людьми;
 - б) розвитком обміну продуктами праці;
 - в) законодавчими актами держави.
3. Що має вищий ступінь ліквідності?
- а) Купюра номіналом 100 гривень;
 - б) терміновий вклад у банку на три місяці;
 - в) облігація державного займу.
4. Обмін товарів здійснюється за формулою:
- а) $T - G - T'$;
 - б) $G - T - G'$;
 - в) $T - T'$.
5. Кількісна теорія грошей розглядає як постійну величину:
- а) кількість грошей в обігу;
 - б) швидкість обігу грошей;
 - в) рівень цін.
6. Рівняння кількісної теорії грошей має вигляд:
- а) $MV = PV$;
 - б) $MP = QV$;
 - в) $MV = PQ$.

Додаток 4

Зразок кросвордів

Кросворд компанії «...» (з відповідями)

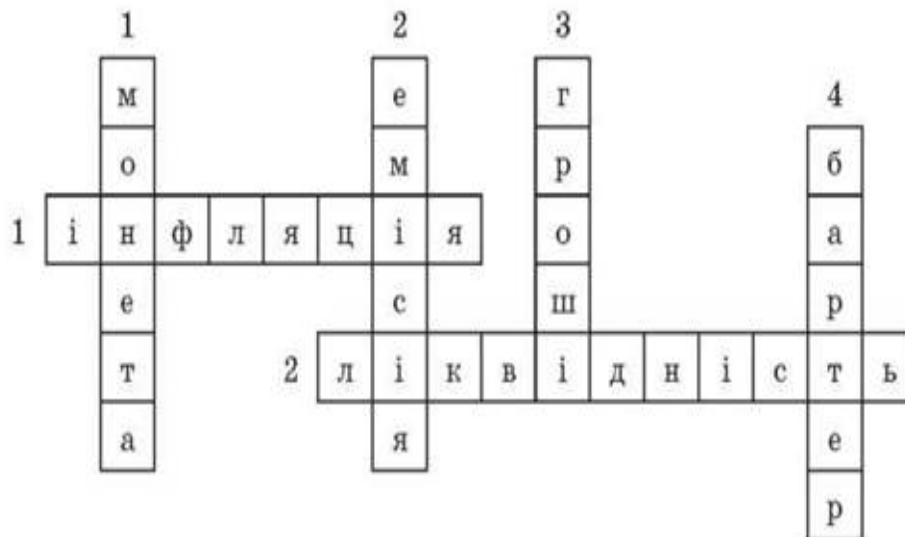
По горизонталі:

1. Випуск в обіг паперових грошей та цінних паперів.
2. Усі аспекти фінансової діяльності підприємства (доходи і витрати), що відбиваються в його бухгалтерському балансі; та частина балансу, що в грошовому вираженні відбиває всі цінності, які належать підприємству.
3. Офіційна зміна вартості грошових знаків та їх обмін на нові в певному співвідношенні, при цьому одночасно відбувається перерахунок (за тим же співвідношенням) цін, тарифів, зарплати тощо.

По вертикалі:

1. Підвищення офіційного курсу національної грошової одиниці відносно валют інших країн, а також відносно міжнародних грошових одиниць.
2. Властивість того чи іншого активу перетворюватись на грошову форму за короткий час і без втрати вартості.

Кросворд компанії «...» (з відповідями)

По горизонталі:

1. Підвищення загального рівня цін в економіці.
2. Властивість того чи іншого активу перетворюватись на грошову форму за короткий час і без втрати вартості.

По вертикалі:

1. Грошовий знак, що виготовляється з металу.
2. Випуск в обіг паперових грошей та цінних паперів.
3. Товар, що функціонує як засіб обігу розрахункової одиниці та засіб збереження вартості.
4. Натуральний (прямий) обмін одного товару чи послуги на інший товар чи послугу, що здійснюється без застосування грошей.

Додаток 5

Задачі

Задача 1. У країні Вишенька продали 2000 кг вишень за ціною 1,80 гр. од. за 1 кг. Кількість грошей в обігу країни Вишенька дорівнює 600 гр. од. Обчисліть швидкість обігу грошової одиниці у цій країні.

Задача 2. У країні Атласії продали 300 м атласної тканини за ціною 50 гр. од. за 1 м. Швидкість обігу грошей дорівнює 5 оборотам на рік. Розрахуйте необхідну масу грошей в обігу.

Задача 3. Обчисліть, чому дорівнюватиме грошова маса в країні наприкінці року, якщо сумарна вартість усіх вироблених товарів зростає від 420 млрд. гр. од. до 60 млрд. гр. од., а швидкість обігу становить 8 оборотів.

Задача 4. Розрахуйте, на скільки грошових одиниць зміниться грошова маса, якщо сума цін усіх вироблених товарів залишиться сталою — 990 млн. гр. од., а швидкість обігу зростає від 11 до 15 оборотів на рік.

Додаток 6

...мі...сі... грошей	т...аст... .. і операції
...тро...ко...і вк...ади	...ік... ..дн...сть
б... ..те...	а...ти... ..
і...ф...яц...	д..... ля..... я
...м...т... ..т	к... ..в... ..та... ..

Додаток 7

Висловлювання відомих людей

Завдання для компанії «...»	Завдання для компанії «...»
1. Гроші не виправляють несправедливості природи, а посилюють їх. Л. Андрєєв	1. Гроші — це свобода, що викарбувана із золота. Е. М. Ремарк
2. Гроші — останній друг, який залишається вірним до кінця. С. Батлер	2. Гроші завдають найбільше неприємностей тоді, коли їх ділять. Е. Севрус

3. Гроші — річ гарна і приємна, от тільки люди псують їх. <p style="text-align: right;">Т. Герцль</p>	3. Уся перевага володіння грошима полягає в можливості користуватися ними. <p style="text-align: right;">Б. Франклін</p>
4. Якщо ви вмієте рахувати гроші, то по-справжньому багатим ви ніколи не станете. <p style="text-align: right;">Д. Гетті</p>	4. Коли людина каже, що гроші можуть все, знайте: у неї їх нема і ніколи не було. <p style="text-align: right;">Ф. Хайек</p>
5. Презирство до грошей трапляється часто, особливо серед тих, у кого їх немає. <p style="text-align: right;">Ж. Куртелін</p>	5. Щасливі живуть із грошима, нещасливі — без, а негідники — для них. <p style="text-align: right;">Б. Шоу</p>

Додаток 8

Тест «Чи в грошах щастя?»

1. Перед вами постав вибір: багата людина з машиною чи людина ерудована, яка може знайти вихід з будь-якої ситуації, але без грошей. Кого ви виберете?
 - а) Того, хто симпатичніший;
 - б) того, хто багатший;
 - в) я оцінюю людей за їх особисті якості, тому віддам перевагу другій людині.
2. Великий прийом, прем'єра в театрі, дискотека, виставка.
 - а) Іноді мені це цікаво;
 - б) завжди сприймаю із захватом;
 - в) утомлюють.
3. Як ви ставитесь до хобі, яке вимагає значних грошових витрат?
 - а) Мені шкода на це гроші;
 - б) у мене немає можливості мати таке хобі;
 - в) на одне з хобі я віддав би всі гроші.

4. Коли ви думаєте про гроші, які розраховуєте витратити впродовж тижня:

- а) витрачаєте за один тиждень;
- б) іноді їх вистачає, а іноді — ні;
- в) розподіляєте їх рівномірно.

5. Люди, які під словом «щастя» розуміють багатство і гарне життя:

- а) викликають співчуття, адже справжнє щастя проходить повз них;
- б) мені неприємні, адже вони не вміють цінувати справжні цінності;
- в) розумні, адже краще бути здоровим і багатим, ніж бідним і хворим.

6. Чому люди беруть гроші в борг?

- а) їхній середній дохід занадто низький;
- б) хочуть жити краще, ніж можуть;
- в) у них весь час з'являються непередбачувані витрати.

Додаток 9

Ключ до тесту

	А	Б	В
1	3	1	5
2	1	2	0
3	2	1	3
4	4	3	1
5	2	0	4
6	4	1	2

Від 4 до 9 балів. Гроші вас не цікавлять. Для вас важливіші духовні цінності.

Від 10 до 16 балів. У житті ви впадете в крайності. Життя на широку ногу подеколи приносить вам велике задоволення, але і що таке бути без копійки, ви добре знаєте.

Від 17 до 22 балів. Гроші й багате життя для вас — найголовніше.

**6. Навчально - виховний захід: « ІСТОРИЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ
УКРАЇНСЬКИХ ГРОШЕЙ».**

(гурткова робота)

Мета заходу: розглянути основні форми грошей та еволюцію розвитку грошових знаків; ознайомитися з історичними етапами розвитку грошових знаків в Україні; заохочувати здобувачів освіти застосовувати отримані знання на прикладі конкретних життєвих ситуацій; розвивати і вдосконалювати прагнення до самостійного вивчення матеріалу, уміння працювати з довідковою літературою, володіти монологічним і діалогічним мовленням, складати усні та письмові твори, працювати в групі, висловлюватися з економічної тематики, застосовувати цифрові технології для вдосконалення, оптимізації своїх освітніх компетентностей.

Основні поняття: товарні гроші, паперові (символічні) гроші, монети, банкноти, готівкові кошти, безготівкові кошти, електронні гроші, бартер.

Тип заходу: нестандартний (методом кейсу), з елементами гри та віртуальної екскурсії.

Хід заходу

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань і вмінь учнів

Попередньо на занятті з основ галузевої економіки і підприємництва відвідати віртуальна екскурсію «Історія грошового обігу в Україні». Центр фінансових знань «Талан».

<https://talan.bank.gov.ua/>

Під час екскурсії учасники дізнаються про грошовий обіг на українських землях із давніх часів до сьогодення:

- домонетні форми грошей;
- античні та середньовічні монети;
- гроші Російської імперії;
- банкноти Української Народної Республіки;
- монети та банкноти сучасної незалежної України.

Виконання тестових завдань (див. додаток) з використанням «економічної шпаргалки».

III. Ознайомлення з новим матеріалом.

Проведення заходу передбачає створення здобувачами освіти експозицій віртуального музею грошей та розробку і проведення екскурсій цим музеєм.

Підготовчий етап. Викладач на попередньому занятті (заході) об'єднує здобувачів освіти у групи: екскурсоводів, спеціалістів та екскурсантів.

Кожній групі пропонується випереджувальне завдання.

Фронтальне завдання для здобувачів освіти : скласти план виступів (вказавши послідовність експозицій музею), опрацювати довідкову літературу.

Завдання для групи екскурсоводів (чотири групи — чотири експозиції): підготувати доповідь, презентацію, підібрати літературу, запитання для інтерв'ю зі спеціалістом.

Завдання для групи спеціалістів (чотири групи: історики, нумізмати, боністики, банкіри): підготувати науковий коментар, стенд з експонатами, підібрати літературу.

Завдання для групи екскурсантів: підготувати запитання до екскурсоводів та спеціалістів, цікаву інформацію з теми тощо.

До заходу здобувачі освіти готують:

1. Екскурсоводи — експонати на стенд, виступ та презентацію відповідно до заданої теми експозиційного стенду, запитання для інтерв'ю зі спеціалістом.
2. Спеціалісти — експонати на стенд, наукові коментарі відповідно до напряму визначеної діяльності.

3. Екскурсанти — запитання до екскурсоводів та спеціалістів, цікаву інформацію з теми.

Перед початком заходу здобувачі освіти облаштовують презентаційні стенди з експонатами: оригінали купюр, монет, фотографії, малюнки тощо.

Специфікація експозиційних стендів: орієнтовно облаштовується п'ять стендів:

- Становлення української грошової одиниці.
- Історія грошового обігу на території області (району, міста).
- Грошові знаки сучасної України.
- Кредитні гроші та особливості їх використання в Україні.
- Сучасні електронні знаки.

Навчальний період. Під час уроку учні проводять екскурсію, представляють підготовлені презентації, дають наукові коментарі, обговорюють отриману інформацію.

Виступи здобувачів освіти можуть супроводжуватися відеороликами та іншими демонстраційними матеріалами.

Виступи екскурсоводів — стенд № 1

Аналізуючи стан грошового обігу від давнини до сьогодення та враховуючи при цьому такі чинники, як суспільно-політичний лад, торговельно-економічні відносини, культура, нумізматичні фактори, історію грошей, що перебували в обігу на території сучасної України, можна поділити на сім періодів.

1-й період — античний: VII ст. до н. е. — X ст. н. е.

2-й період — старокіївсько-європейський: X-XIV ст.

3-й період — середньовічний: XIV-XVIII ст.

4-й період — період Російської імперії: XVIII-XX ст.

5-й період — період незалежності: поч. XX ст.— 1917-1919 рр.

6-й період — радянський: 1919-1991 рр.

7-й період — період сучасної незалежної України: з 1991 р.

Першими монетами, з якими ознайомились далекі предки, були грецькі монети, що трапляються в скарбах та одиничних знахідках на узбережжі Чорного й Азовського морів. У той час територію України заселяли переважно скіфські племена, а на півдні України на узбережжі були засновані грецькі колонії-поселення.

Античні міста-держави, засновані на території сучасної України, починаючи з VI- IV ст. до н. е., першими карбували або відливали водночас із грецькими власні гроші.

У пізніші часи скіфські племена асимілювалися й були витиснуті сарматами. Південь України потрапив під вплив Римської імперії. Безліч знайдених римських монет датується I-III ст. до н. е. Срібні денарії домінують над іншими грошовими одиницями. За римського імператора Августа (27-14 рр. до н. е.) почали карбувати золоті монети — ауреуси. Ауреас важив більш ніж 8 грамів і дорівнював 25 денаріям.

У лісостеповій частині сучасної України знайдено чимало римських монет. Основні знахідки їх локалізуються у верхньому Подністров'ї та на Правобережжі середнього Дніпра. Більшість знахідок — доби правління римських імператорів Пія (138-161 рр. н. е.) і Марка Аврелія (161-180 рр. н. е.).

Щодо грошового обміну тих часів, то найкраще простежити це можна на прикладі найважливішого античного центру Північно-Західного Причорномор'я — Ольвії. Ольвія виникла в першій половині VI ст. до н. е. на правому березі Бузького лиману. Тут на основі дешевого і легко оброблюваного металу міді давно почали карбувати монети. У V-VI ст. до н. е. ольвіюполіти виготовляли й карбували срібні монети, але цей метал мав другорядне значення. З V і до останньої третини IV ст. до н. е. поліс поступово зростав, розвивалась його економіка. В останній чверті IV ст. до н. е. ольвіюполіти здійснили редукцію повноцінної мідної монети й почали

карбувати золото, срібло і розмінну мідь. На початку III ст. до н. е. через загальне погіршення економічного й політичного стану міста карбування золотої монети припинилося, а за часів Протоцена з обігу було вилучено срібло і спостерігались усі ознаки грошової кризи.

Наступним періодом є доба Київської Русі. Писемні джерела останньої називають п'ять елементів давньоруської грошової системи: гривню, куну, ногату, резану, веверицю (векшу). Аналіз грошових співвідношень у зведенні основних законів давньої Русі — «Руській Правді» — дозволив дослідникам реконструювати систему грошового рахунку в XI ст.: 1 гривня = 20 ногат = 25 кун = 50 резан.

Татаро-монгольська навала XIII ст. значною мірою зруйнувала політичний та економічний потенціал князівств Східної Європи. Гостра нестача розмінної монети, що почала відчуватись ще з XII ст., значно посилилась у XIII-XIV ст. У «безмонетний період» XII-XIV ст. засобами розмінного платежу й обміну часто були різноманітні товаро-гроші. Гривні — зливки срібла — обслуговували найвищі сфери грошових операцій, стали основним засобом сплати данини.

На межі XIII-XIV ст. у Східній Європі до злиwkів срібла почали застосовувати термін «рубль». Існує кілька версій подо походження цього терміну, але абсолютна більшість дослідників пов'язує його з дієсловом «рубить», зі зменшенням, поділом гривні-зливка.

У 1349 р. Галицька Русь увійшла до складу Польщі, але як окреме автономне утворення з правом карбування власної монети. Поява терміну «гріш» на українських землях часто пов'язується з Польщею та її грошовою одиницею. Утім, власне назва «гріш» мала загальноєвропейське походження, а в Україні спочатку пов'язувалась, напевно, з празькими, а не польськими грошима. Назва «гріш» (лат. grossus — «великий») використовувалась у загальноєвропейському масштабі й дала назву цілому періоду — «періоду гроша» в європейському монетному карбуванні. Нові, більші за розміром

срібні монети — гроші, змінили знецінені дрібні денарії XI-XIII ст. і поступово взяли на себе основне навантаження як одиниці розрахунків.

Першими реальними «грошовими монетами», з якими познайомилось населення західноукраїнських земель у першій половині XIV ст., були празькі гроші Вацлава II (1300-1305) та Яна Люксембурзького (1310-1346). Карбованці, узгоджені з празькою гривнею — цією повноцінною монетою, швидко пристосувались і до місцевих розрахунків.

Отже, абсолютна більшість монет із грошового обігу України XIV-XV ст. мали номінал грошового порядку: гріш, напівгріш та денарій. Усі вони спирались на відповідні гривні (краківську, галицьку, празьку, литовську, київську). Тож найбільш прийнятним терміном з розмінних обігових монет відповідно до цього періоду може бути гріш.

У 1526-1528 рр. у Польщі проводилась грошова реформа, спрямована на перехід до більш сучасної, прогресивної системи розрахунків. В Україні найбільш уживані номінали отримували власні назви та звучання. Соліди звались шелягами (лат. «солід» — польське «шеляг»), гроші — осьмаками (їх колись дорівнювали до 8 литовських денаріїв). Новим номіналом, уведеним у 1614р., були півтораки (1,5 гроша). Півтораки стали чи не найбільш уживаним номіналом в Україні в XVII ст.

Входження в 1503-1618 рр. значної частини Чернігово-Сіверщини до складу Московської держави зумовлювало використання тут російських монет уже з початку XVI ст. Головним засобом обігу серед російських монет були копійки, саме вони становлять абсолютну більшість серед українських знахідок XVII — початку XVIII ст. Поява терміну «копійка» пов'язується з грошовою реформою, що проводилась у московській державі в 1535-1538 рр. відповідно до вимог утвореної централізованої держави. Реально перебудувати російську грошову систему вдалося лише Петру I (1700-1718), завдяки чому нові основні номінали стали конкурентоспроможними відносно західноєвропейських. В обіг поступово були введені срібні полтина, напівполтина, гривня, десять денег, алтин; мідні

— денга, полушка, напівполушка, золотий червонець. Починаючи з XVIII ст. і впродовж наступних століть елементами російської грошової системи є рублі (карбованці) та копійки, фракції яких стають широковживаними грошовими засобами в Україні.

Державотворчі процеси в Україні в 1917-1920 рр. вимагали створення власної грошової системи. За час існування Української Народної Республіки, Гетьманату і Директорії в обіг було випущено 24 види грошових знаків — карбованців, гривень, шагів. Дві гривні відповідали одному карбованцю, сто шагів — гривні.

Проголошена у Львові 1918 р. Західноукраїнська Народна Республіка не мала власних емісій, в обігу перебували австрійські крони та їх розмінні номінали гелери (1/100 крони), які називались сотиками.

Грошова реформа, що відбулась в Україні у вересні 1996 р., поставила крапку над «і»: національна грошова одиниця віднині називатиметься гривнею, а її розмінні номінали — копійками.

Коментарі істориків

Основні періоди історії України

1. Стародавня доба — період від часу появи людини на території сучасної України та її розвиток до VI-IX ст. н. е., коли в процесі вдосконалення знарядь праці, техніки й технології землеробства, розвитку ремесла і торгівлі, а отже, і класової диференціації та розпаду родово-общинного ладу з'являються перші протодержави, що сприяли створенню підґрунтя, на якому у IX ст. зросла потужна будова Давньоруської держави.
2. Княжа доба: Київська Русь та її спадкоємниця Галицько-Волинська держава (IX-XIII ст.). Утворення великої і сильної Давньоруської держави, головний осередок якої становили всі нинішні етнічні українські землі, сприяло суспільно-економічному, політичному і культурному розвитку східних слов'ян, висунуло її в число провідних країн середньовічного світу.

3. Литовсько-польська доба української історії (XIV-XVI ст.) — це період, коли в результаті феодальної роздробленості, князівських міжусобиць і спустошливих набігів кочовиків (особливо монголо-татарських орд) землі давньоруських князівств стали здобиччю Литви й Польщі. Наприкінці XVI ст. у складі Польського князівства опинилися всі українські землі, за винятком Північної Буковини (Молдавія), Закарпаття (Угорщина) і Чернігово-Сіверщини (Московське царство). Українські селяни були позбавлені права володіти землею і закріпачені, а великі українські землевласники здебільшого покатоличилися та спольщилися.
4. Козаччина і гетьманська держава (кін. XVI — XVIII ст.). Цей період вітчизняної історії важливий не лише виникненням специфічного соціального стану українського суспільства, але і створенням у ході національної революції 1648-1676 рр. незалежної від Польщі української Козацької держави — Гетьманщини та її розпад внаслідок внутрішньої боротьби за владу і зовнішнього тиску агресивних сусідів.
5. Період боротьби за українське національне відродження (XIX — поч. XX ст.): від «Руської трійці» й культурно-просвітницької діяльності — до створення політичних організацій, одним з головних завдань яких була реалізація самовизначення українського народу.
6. Українська національно-демократична революція (1917-1920), визначним досягненням якої було створення Української держави — Української Народної Республіки й Західноукраїнської Народної Республіки та проголошення в січні 1919 р. Акту злуки всіх українських земель.
7. Радянська державність (УСРР, згодом УРСР), яка була створена на переважній більшості українських земель після поразки української національно-демократичної революції та перебувала у складі СРСР (1919-1991).
8. Незалежна Українська держава, проголошена в серпні 1991 р. після розвалу СРСР.

Коментарі нумізматів

Історично першою знаковою формою грошей були монети. Розрізняють такі види монет:

- 1) повноцінні золоті та срібні монети, купівельна спроможність яких відповідає вартості металу, що міститься в них (щоб надати монеті твердості, до сплаву додавали неблагородні метали. Уміст золота в сплаві називається пробою);
- 2) білонні, або неповноцінні, монети, купівельна спроможність яких більша за вартість металу, що міститься в них.

У процесі карбування монет і в процесі їх обігу слід дотримуватися встановленого державою ремедіуму — максимально припустимого відхилення фактичної ваги і проби металу в монеті від законної норми. У разі стирання, яке перевищує ремедіум, монети стають необов'язковими до приймання.

Основною монетною формою є монетний диск, але монети можуть бути чотирикутними, багатокутними або неправильної форми. Майже кожна монета має лицьовий бік, або аверс, і зворотний бік, або реверс. Виняток становлять односторонні монети, у тому числі брактеати (монети з тонкої срібної пластинки XII-XV ст.), але їх у порівнянні з величезною масою двосторонніх монет не дуже багато.

У визначенні лицьового і зворотного боків монети немає одностайності. У старій нумізматичній літературі лицьовою стороною монети вважається сторона із зображенням правителя. Наразі на практиці лицьовою стороною монети прийнято вважати ту, яка своїм зображенням або легендою визначає її державну приналежність. Якщо про це свідчать і зображення, і легенда, то під час визначення сторін перевага віддається легенді.

Кожна монета має гурт — бічну (або, як іноді кажуть, твірну) поверхню монетного гуртка, розташовану між площинами лицьового і зворотного

боків. Гурт оформлявся для того, щоб запобігти зловмисному обрізанню металу.

Коментарі боністиків.

Паперові гроші є знаками, представниками повноцінних грошей. Історично паперові гроші виникли з металевого обігу срібних або золотих монет. Об'єктивна можливість обігу замісників справжніх грошей зумовлена особливостями функцій грошей як засобу обігу, де гроші є посередником в обміні товарів. Перетворення можливості на реальність являє собою тривалий історичний процес, що протікає в такі етапи:

1-й етап — стирання монет, у результаті чого повноцінна монета перетворюється на знак вартості;

2-й етап — псування металевих монет держаною владою, тобто зниження якості монет з метою отримання доходу в казну;

3-й етап — випуск казначейських паперових грошей з примусовим курсом з метою отримання емісійного доходу.

Сутність паперових грошей (казначейських білетів) полягає в тому, що це — грошові знаки, які випускаються в разі бюджетного дефіциту та зазвичай не розмінюються на метал, але мають наданий державою примусовий курс. Тобто особливість паперових грошей полягає в тому, що вони, не маючи самостійної вартості, набувають представницької вартості в обігу та виконують роль купівельного та платіжного засобу.

Виступи екскурсоводів — стенд № 2

Акт проголошення незалежності України відкрив шлях для впровадження в нашій молодій державі повноцінної національної валюти. Такою валютою мала стати, згідно з традиціями як доби Київської Русі, так і періоду визвольної боротьби 1917-1920 рр., гривня. Як назви розмінної монети

пропонувалися такі, як «сотий» і «резана», але врешті-решт перевагу було віддано звичній уже «копійці». 1992 р. перші зразки української національної валюти було виготовлено в Канаді за ескізами В. І. Лопати. Однак в обіг в Україні з 1992 р. було введено тимчасову валюту, розраховану на перехідний період, — український карбованець, або купоно-карбованець. Саме ця грошова одиниця ставала впродовж 1992-1995 рр. жертвою інфляції, зумовленої економічною кризою перехідного періоду.

Посилення в 1995 — першій половині 1996 р. стабілізаційних процесів в економіці, зокрема значне зниження темпів інфляції, суттєве призупинення занепаду виробництва, стабілізація курсу українського карбованця щодо іноземних валют, зростання доходів населення, створили належні умови для впровадження гривні, яка згідно з Конституцією України є грошовою одиницею нашої держави.

25 серпня 1996 р. у засобах масової інформації було оголошено Указ Президента України Леоніда Кучми «Про грошову реформу в Україні». Відповідно до Указу Президента України грошова реформа в нашій державі проводилася від 2 до 16 вересня 1996 р. У перший же день реформи за встановленим курсом було перераховано в гривні ціни, тарифи, оклади заробітної плати, стипендії, пенсії, кошти на рахунках підприємств, установ та організацій, а також грошові вклади громадян. Карбованцеві вклади населення було перераховано у гривні за курсом 100 000 карбованців за 1 гривню без будь-яких обмежень і конфіскацій з вільним їх використанням у гривнях.

Упродовж 15 днів — від 2 до 16 вересня 1996 р. — у готівковому обігу одночасно вільно використовувалися як гривні, так і карбованці з поступовим вилученням останніх. Після 16 вересня 1996 р. приймання карбованців до всіх видів платежів було припинено і єдиним законним засобом платежу на території України з цього моменту стала гривня.

Від початку реформи всі видачі готівки з кас банків (у тому числі для виплати заробітної плати, пенсій та інших доходів), безготівкові розрахунки здійснювались тільки в новій національній валюті.

Грошова реформа в Україні стала надзвичайною подією для нашої держави, у результаті якої було створено один з невід'ємних атрибутів державності — національні гроші.

Національною валютою України є гривня та її сота частка — копійка. Код валюти літерний — УАН, код валюти цифровий — 980, скорочена назва — грн. Емісійний інститут — Національний банк України.

В обігу перебувають:

- банкноти номінальною вартістю 1, 2, 5, 10, 20, 50, 100, 200 і 500 гривень;
- розмінні монети номінальною вартістю 1, 2, 5, 10, 25, 50 копійок;
- обігові монети номінальною вартістю 1 гривня. Характеристика української гривні

Банкноти всіх номіналів виготовлені на спеціальному білому папері, що не флуоресцює в ультрафіолетових променях. Водяний знак на банкнотах номінальною вартістю 1, 2, 5, 10, 20 гривень зразка 1992 р. — зображення світлими лініями ТРИЗУБА, вільно розміщене на всій площині банкнот. Водяний знак на банкнотах номінальною вартістю 1 (1994, 1995), 2 (1995), 5 (1994, 1997), 10 (1994), 20 (1995), 50 і 100 гривень — розміщене на вільній від друку ділянці зображення в різних тонах ПОРТРЕТА, що повторює портрет, надрукований на лицьовому боці банкнот.

Лицьовий бік. На лицьовому боці банкноти розташовані: портрети видатних діячів історії та літератури України, написи «УКРАЇНА» або «УКРАЇНА» і «НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ», номінальна вартість банкнот словами та цифрами. Дизайн доповнюють орнаменти й розетки, виконані багатоколірним друком. Портрети, написи й окремі декоративні елементи банкнот виконані рельєфним друком.

Зворотний бік. На зворотному боці банкнот у центрі розміщено зображення історико-архітектурних пам'яток України, над якими зроблено

напис «НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ». Словами та в чотирьох кутах цифрами позначено номінальну вартість банкнот, а знизу — рік затвердження зразка банкнот. Дизайн банкноти доповнюють розетки, стрічки й орнаменти, виконані багатоколірним друком.

Коментарі банкірів

Характеристика захисних елементів

1. *Водяний знак.* На банкнотах номіналом 1, 2, 5, 10 та 20 гривень зразка 1992 р. — зображення світлими лініями ТРИЗУБА, утворене внутрішньою структурою паперу, повторюється на всій площі банкноти й видиме під час розглядання банкноти проти світла; на банкнотах більш пізнього випуску — видиме під час розглядання банкноти проти світла на білій площині банкноти в різних тонах (світліших та темніших від паперу) зображення портрета, що утворене внутрішньою структурою паперу та яке повторює портрет, надрукований на лицьовому боці банкноти.

2. *Захисна стрічка:*

- у банкнотах номінальною вартістю 1(1995), 2 (1995) та 5 (1997) у товщі паперу між водяним знаком і портретом вертикально розміщена полімерна металізована стрічка з кодованим номіналом завширшки близько 1,3 мм, яка під час розглядання банкноти проти світла виглядає як темна смужка з прозорим повторюваним написом «1 ГРИВНЯ», «2 ГРИВНІ» та «5 ГРИВЕНЬ»;
- у банкнотах номінальною вартістю 1 (1994), 5 (1994), 10 (1994), 50 та 100 гривень у товщі паперу розміщена вертикальна полімерна стрічка завширшки близько 1 мм, яку помітно проти світла. На ній є повторюваний напис «УКРАЇНА» темного кольору, який можна прочитати за допомогою збільшувального скла;
- у банкнотах номінальною вартістю 20 гривень зразка 1995 р. між водяним знаком та портретом розміщена вертикальна металізована «віконна» стрічка.

З лицьового боку банкноти вона періодично (шість разів) виходить із товщі на поверхню паперу банкноти. Ця частина стрічки помітна, вона має вигляд блискучої пунктирної лінії. Під час розглядання банкноти проти світла вся стрічка має вигляд безперервної темної лінії, що перетинає банкноту впоперек.

3. *Рельєфні елементи*. Елементи друку в банкнотах номіналом 2 (1995), 5 (1994, 1997), 10 (1994), 20 (1995), 50 та 100 гривень, що виступають над поверхнею паперу та шершавість яких відчувається на дотик кінчиками пальців.

4. *Суміщений малюнок*. Малюнок, розташований в одному місці на лицьовому та зворотному боках банкноти, усі елементи якого збігаються та доповнюють один одного під час розглядання банкноти проти світла (орнамент з лівого боку банкноти).

5. *Райдужний друк*. Поступовий перехід одного кольору захисної сітки, виконаної суцільними лініями без розривів, в інший (захисні сітки та орнаменти з обох боків банкноти).

6. *Антисканерна сітка*. Розташовані під різними кутами тонкі лінії, які в разі копіювання або сканування банкноти утворюють на копії «муар» (захисну сітку).

7. *Кодоване латентне зображення*. Приховане цифрове зображення номіналу на банкнотах 2 (1995), 5 (1994, 1997), 10 (1994), 20 (1995), 50 та 100 гривень, помітне під час розглядання банкноти на рівні очей під гострим кутом проти світла в разі її повороту на 45 градусів (прямокутний орнамент праворуч від портрета), та приховане зображення ТРИЗУБА (цифрове позначення номіналу у верхніх кутах лицьового боку банкнот номіналом 2-20 гривень зразка 1992 р.).

8. *Мікро текст*. Напис безперервно повторюваного слова «УКРАЇНА» й аббревіатури «НБУ», які можна прочитати за допомогою збільшувального скла.

9. *Знак для сліпих.* Рельєфний елемент, розміщений у лівому нижньому куті лицьового боку банкнот 2 (1995), 5 (1994, 1997), 10 (1994), 20 (1995), 50 та 100 гривень, який відчувається на дотик кінчиками пальців і визначає номінал банкноти.

10. *Видимі захисні волокна.* Хаотично розміщені в товщі та на поверхні паперу з двох боків банкноти сині волокна завдовжки близько 6 мм (номінал 1-20 гривень зразка 1992 р.), сині та червоні волокна — номінал 1, 2, 5 гривень зразка 1994-1997 рр.

11. *Невидимі захисні волокна:* хаотично розміщені в товщі та на поверхні паперу з двох боків банкнот волокна завдовжки близько 6 мм (номінал 1-20 гривень зразка 1992 р.), які в ультрафіолетових променях флуоресціюють зеленим світлом; завдовжки близько 4 мм (1 (1994, 1995), 2 (1995), 5 (1994, 1997), 10 (1994), 20 (1995), 50 та 100 гривень), які в ультрафіолетових променях флуоресціюють жовтим і блакитним світлом та синім і зеленим світлом (1 (1995), 2 (1995), 5 (1997) гривень).

12. *Флуоресцентний номер.* Надрукований методом високого друку чорною фарбою горизонтально (номінал 1-20 гривень зразка 1992 р.) та червоною фарбою горизонтально ((1 (1994, 1995), 2 (1995), 5 (1994, 1997), 10 (1994), 20 (1995) гривень) і вертикально (номінал 50 та 100 гривень), рівно, з однаковим інтервалом між цифрами номер банкноти, який в ультрафіолетових променях флуоресціює зеленим (номінал 1-20 гривень зразка 1992 р.) та світло-червоним (1 (1994, 1995), 2 (1995), 5 (1994, 1997), 10 (1994), 20 (1995), 50 та 100 гривень) світлом.

13. *Магнітний номер.* Надруковані методом високого друку чорною фарбою горизонтально в один рядок, рівно та з однаковим інтервалом між цифрами серія та номер банкноти, які мають магнітні властивості (1 (1994, 1995), 2 (1995), 5 (1994, 1997), 10 (1994), 20 (1995), 50 та 100 гривень).

14. *Прихований номінал.* Надрукований в центрі лицьового боку банкноти, крім 1 (1994, 1995), 2 (1995), 5 (1994, 1997), 10 (1994), 20 (1995) гривень,

невидимою фарбою номінал, який в ультрафіолетових променях флуоресціює зеленим світлом.

15. *Флуоресцентний друк*. Елементи дизайну лицьового і зворотного боків банкнот і кодований малюнок (50 та 100 гривень), які в ультрафіолетових променях флуоресціюють жовтим, зеленим або жовто-зеленим світлом (залежно від номіналу).

16. *Високий друк*. Друк, яким виконано номери банкнот. Він залишає на папері потовщений з країв штриха відбиток фарби і рельєфний заглиблений слід. На зворотному боці папір зазвичай має опуклий рельєфний відбиток.

17. *Орловський друк*. Різкий перехід одного кольору в інший без розривів, накладання або зміщення ліній малюнка (портрет, написи, стрічки, орнаменти).

Виступи екскурсоводів — стенд № 3

Кредитні гроші виникли внаслідок розвитку товарного виробництва, коли купівля-продаж почали здійснюватися з розстрочкою платежу (у кредит). Їх поява пов'язана з функцією грошей як засобу платежу, де гроші виступають зобов'язаннями продавця, які мають бути погашені в заздалегідь установлений термін.

Кредитні гроші пройшли такий шлях розвитку: вексель, банкнота, чек, кредитні картки, електронні гроші.

Вексель — це письмове, нічим не обумовлене зобов'язання боржника сплатити певну суму в заздалегідь оговорений термін у встановленому місці. Розрізняють простий вексель, виданий боржником, і переказний (тратту), виписаний кредитором і направлений боржнику на підпис із поверненням кредитору. Переказний вексель (тратта) може перебувати в обігу завдяки переказному напису (індосаменту) на зворотному боці документа. По мірі збільшення переказних написів циркулярна чинність векселя зростає,

оскільки кожен індосант несе солідарну відповідальність за векселем.

Вексель має такі особливості:

- абстрактність, тобто відсутність на документі інформації про вид угоди;
- безперечність, що означає обов'язкову оплату векселя;
- оборотність, тобто передачу векселя як платіжного засобу іншим кредиторам, що означає можливість взаємного зарахування вексельних зобов'язань продавця.

Вексель має певні межі обігу. Він функціонує між особами, які поінформовані про платоспроможність одне одного і здійснюють економічні відносини. Погашається вексель учасниками вексельного обігу готівковими коштами.

У Радянському Союзі векселі застосовувалися у внутрішньому обороті в 1922-1930 рр. Кредитна реформа 1930 р. ліквідувала вексельний обіг усередині країни, але з 1937 р. вексель використовувався в зовнішньоторговельних відносинах у результаті приєднання СРСР у 1936 р. до Женевської вексельної конвенції.

Прийняття постанови Верховної Ради України «Про застосування векселів у господарському обігу» від 17 червня 1992 р. відродило вексельний обіг в Україні. Це мало велике народногосподарське значення, оскільки дозволило пом'якшити платіжну кризу, прискорити залучення до господарського обороту готової продукції з обмеженим попитом, реалізувати зайві товарно-матеріальні цінності.

На сучасному етапі в обігу перебувають також казначейські векселі, що випускаються державою для покриття дефіциту державного бюджету. Розрізняють також комерційний вексель (видається під заставу товару) і банківський вексель, що видається банком-емітентом за наявності певної суми клієнта на депозиті.

Чек — вид кредитних грошей, що є грошовим документом установленної форми, який містить безумовний наказ власника рахунку в кредитній установі виплатити власнику чека зазначену суму. Чековому обігу передую

договір між клієнтом кредитної установи й цією установою про відкриття рахунку на суму внесених коштів або надання кредиту. Клієнт виписує на цю суму чеки, а кредитна установа оплачує їх. У чековому обігу беруть участь: чекодавець (власник рахунку), чекоодержувач (кредитор чекодавця) і платник за чеком (кредитна установа).

Уперше чеки з'явилися в обігу в XVI-XVII ст. у Великій Британії та Нідерландах. З розвитком кредитної системи вони набули значного поширення. Розрізняють три основні види чеків:

- 1) іменний — чек на певну суму без права передачі;
- 2) на пред'явника — чек без зазначення одержувача;
- 3) ордерний — чек на певну суму з правом передачі шляхом індосаменту на звороті документу.

У внутрішньому обігу чеки використовуються для отримання готівки в кредитній установі, як засіб платежу й обігу, а також як інструмент безготівкових платіжних розрахунків, що здійснюються шляхом перерахувань на рахунки в кредитних установах. У міжнародних розрахунках використовуються банківські чеки — для здійснення комерційних платежів, але в основному в разі платежів неторговельного характеру.

Платіжна система — це, по-перше, сукупність кредитних установ, які здійснюють розрахунки; по-друге, система взаємовідносин між учасниками, необхідна для виконання зобов'язань за розрахунками за допомогою карток; по-третє, сукупність нормативних, договірних, фінансових та інформаційно-технічних засобів, що регламентують порядок використання банківських платіжних карток.

За фінансово-економічним призначенням розрізняють кредитні картки й дебетові картки. Залежно від суб'єктів використання розрізняють пластикові картки особистого використання і корпоративні фінансові картки; залежно від захищеності — звичайні пластикові магнітні картки й електронні (мікропроцесорні та лазерні) картки.

Широкомасштабне впровадження електронних грошей у сучасну систему розрахунків — як міжбанківську, так і в системи «банк — клієнт», «клієнт — крамниця» тощо — пояснюється тим, що цей вид кредитних грошей є ідеальним засобом розрахунку з таких причин:

- фінансову пластикову картку зручно носити в кишені або гаманці;
- пластикова картка є відносно дешевим засобом;
- надійність;
- можливість забезпечення високого рівня захисту, необхідного для запобігання підробок та махінацій у фінансовому середовищі;
- деякі види фінансових пластикових карток, наприклад, на зразок смарт-карти, можуть виконувати функції кредитних і дебетових карток одночасно.

В Україні лідерами в роботі з картками є АППБ «Аваль», Приватбанк та Укрексімбанк.

Коментарі істориків

Попередниками сучасних карток були картки, які випускали великі американські готелі, нафтові компанії та магазини на початку минулого століття. Ці товарні картки мали два призначення — стежити за рахунком клієнта і забезпечувати механізм запису його покупок. Їх поява була логічним продовженням оплати в розстрочку.

З 1914 р. торгові підприємства почали випускати картки для найбагатших клієнтів, щоб прив'язати їх до своєї мережі магазинів і продавати їм найбільш дорогі товари. На початку 20-х рр. ХХ ст. нафтові компанії почали випускати «картки чемності» (courtesy cards), за допомогою яких водії могли робити покупки на будь-якій бензоколонці. У 1928 р. почався випуск Charge-Plates — пластинок із вибитою адресою. Упродовж наступних тридцяти років великі компанії запропонували такі нововведення, як мінімальна місячна плата, плата за фінансові послуги, тридцятиденний період відстрочення за платежами — і все заради максимального доходу від операцій з картками.

Жорстка конкуренція примусила компанії піти на значні витрати й розпочати емісію кредитних карток. У 1936 р. індустрія авіаперевезень, очолювана «American Airlines», запропонувала власну кредитну схему, що отримала назву Universal Air Travel Plan (UATP). Спочатку випускалася купонна книжка, а потім кредитний план розвинувся в операцію, подібну до операції за кредитною карткою.

Ера сучасної універсальної кредитної картки почалася в 1949 р. після утворення Diners Club. А. Блумінгдейл, Ф. Макнамара і Р. Снайдер представили новий тип карток. Ця картка, ставши універсальною, дозволяла робити покупки в торгових центрах по всій країні.

Після війни в Америці почався бурхливий розвиток індустрії кредиту. Уперше велика частина американців стала заробляти більше, ніж це було потрібно для основних потреб. За Diners Club з'явилися T&E (Travel&Entertainment) — компанії карток, що займаються туризмом і розвагами.

У 1958 р. «American Express», найбільша компанія дорожніх чеків, і «Carte Blanche» одночасно вийшли на ринок універсальних кредитних карток. Цього ж року перший і другий банки країни — Bank of America і Chase Manhattan Bank — також розпочали операції з кредитними картками.

Наприкінці 60-х рр. XX ст. Bank of America та Interbank провели спільну кампанію розсилки карток поштою. За короткий час кількість власників карток збільшилася на мільйони. Одночасно відбувалося стрімке зростання кількості фірм, пов'язаних з національними системами карток. Це змусило банки, які випускали незалежні картки, приєднатися до однієї з двох національних систем. До 1978 р. понад 11 тис. банків приєдналися до однієї або обох систем. Річні продажі досягли 44 млрд. доларів США, 52 млн. американців мали принаймні дві банківські картки.

Коментарі банкірів

Зовнішній вигляд

Більшість платіжних карток мають певний стандартний формат — 85,6 x 53,98 мм — і як носій даних використовують магнітну смужку, однак поступово перевага надається використанню чіпових карток.

На лицьовому боці картки може знаходитися будь-яке зображення (графіті, живопис, фотографія) або просто тло. Крім того, тут містяться логотип платіжної системи, номер картки, ім'я власника і термін дії картки.

На зворотному боці картки знаходиться магнітна смужка, паперова смужка з підписом власника, а на деяких — код або його аналог.

Виступи екскурсоводів — стенд № 4.

Упродовж останніх десятиліть в Україні, як і в усьому світі, у різні сфери суспільного життя запроваджуються новації інформаційних технологій. Функціонування всесвітньої мережі Інтернет на кілька порядків збільшила швидкість збирання, опрацювання, санкціонованого доступу та передачі інформації. Ураховуючи прогресивні тенденції електронізації, уряди провідних країн світу основним напрямом соціально-економічного прогресу проголосили створення так званого інформаційного суспільства. Серед технічних новацій слід виділити електронізацію товарно-грошового обміну, ділової практики, побутового зв'язку, упровадження нових засобів обміну.

25 червня 2008 р. Національним банком України затверджено «Положення про електронні гроші в Україні», яке регламентує діяльність, пов'язану з випуском електронних грошей в Україні, та введено моніторинг за такою діяльністю. Згідно з цим Положенням, електронні гроші — це одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими, ніж емітент, особами та є грошовим зобов'язанням емітента. Поняття «електронні гроші» має три складові: економічну, технічну та юридичну.

- В економічному плані електронні гроші прив'язані до певної традиційної грошової одиниці або мають установлений фіксований курс обміну, тому їм властиві функції традиційних грошей, а саме міра вартості та засіб обігу.

- З технічного погляду, електронні гроші — це електронний запис про певний обсяг вартості, захищений відповідними криптографічними алгоритмами. Відповідно до сучасного стану розвитку інформаційних систем і технологій електронні гроші можуть функціонувати на основі карток та на програмній основі.

- У юридичному плані електронні гроші є грошовим зобов'язанням емітента, який повинен обміняти їх на традиційні гроші на вимогу пред'явника.

Електронні гроші мають низку переваг порівняно з готівкою:

- у разі втрати або викрадення, попередивши кредитну установу, можна отримати нові електронні гроші з відновленням поточного балансу;
- електронні гроші можуть мати обмежений обсяг.

Однією з глобальних інформаційних систем трансферу майнових прав є відкрита для вільного використання всіма охочими WebMoney Transfer. Система Webmoney Transfer створювалася спеціально для мережі Інтернет і має універсальну гнучку структуру, що забезпечує роботу з будь-якими товарами. Вона надає можливість будь-якому користувачу мережі Інтернет здійснювати безпечні розрахунки в реальному часі. Клієнтами системи є продавці та покупці товарів і послуг. За допомогою WebMoney Transfer можна здійснювати миттєві транзакції, пов'язані з передачею майнових прав на будь-які online-товари й послуги, створювати власні web-сервіси та мережеві підприємства, проводити операції з іншими учасниками, випускати й обслуговувати власні інструменти.

Коментарі банкірів

На сьогодні НБУ визначив основні умови функціонування електронних грошей в Україні, зокрема виділено п'ять учасників у системі обігу електронних грошей:

- 1) регулятор — НБУ, який установлює правила і контролює обіг електронних грошей в Україні;
- 2) емітент — банківська установа, що здійснює випуск електронних грошей;
- 3) держатель — уповноважена банком особа, яка може здійснювати всі узгоджені з емітентом операції з електронними грошима, крім емісії;
- 4) торговець — сторона, яка відповідно до угоди з емітентом або уповноваженою ним особою має отримувати електронні гроші за товари та послуги;
- 5) користувач — особа, яка здійснює платіж за придбані товари й надані послуги та може передавати електронні гроші іншим користувачам.

IV. Закріплення знань, умінь і навичок здобувачів освіти

Питання для організації діалогу

1. «Винахід грошей — одне з найбільших досягнень людства, адже без них зростання добробуту, що відбувається внаслідок розширення торгівлі, стало б неможливим». Поясніть це твердження.
2. Алмази мають усі властивості, необхідні товару для того, щоб виконувати в економіці роль грошей. Справді, вони достатньою мірою однорідні, мають високу вартість, міцність, портативність, діляться й до того ж є рідкістю. Чому ж вони не стали грошима?
3. Чи можливе в майбутньому цілковите витіснення готівкових розрахунків розрахунками лише електронними грошима?
4. Спрогнозуйте, якою може бути наступна після електронних форма грошей.

V. Завдання на закріплення.

1. Опрацювати матеріал у рекомендованій літературі.
2. Підготувати есе з теми «Гроші — що цікавого я про них дізнався».

Тести

1. Гроші — це:

- а) загальний еквівалент, яким вимірюють вартість товарів і послуг;
- б) макети, за які можна придбати товар;
- в) міра вартості товарів.

2. Міжнародні гроші — це:

- а) долар;
- б) золото;
- в) гроші, створені для здійснення розрахунків між країнами.

3. Функції грошей:

- а) міра вартості товарів;
- б) засіб обігу, міра вартості, засіб накопичення;
- в) купівля і продаж товарів, зберігання в банку.

4. Суспільна цінність грошей забезпечується:

- а) функціями, які вони виконують, державним визнанням, купівельною спроможністю;
- б) їх постійною вартістю;
- в) золотим запасом країни.

5. Сучасні гроші називають декретованими, тому що:

- а) вони не мають внутрішньої вартості, а їх цінність визначається ззовні;
- б) вони можуть змінювати свою вартість;
- в) вони не мають ніякої цінності.

6. Укажіть функцію грошей у разі, якщо забудовник і будівельна організація домовилися про обсяг робіт і загальну суму оплати послуг:

- а) засіб обігу;
- б) міри вартості;
- в) накопичення.

7. Ліквідність — це:

- а) здатність грошей брати участь у негайній купівлі товарів;

- б) можливість грошей слугувати засобом платежу;
- в) можливість грошей бути засобом накопичення.

Висновки

Існує безліч педагогічних технологій освітнього процесу. Їх можна описати, ними можна оволодіти, однак неможливо приписувати для конкретної ситуації, їх неможливо пропонувати в якості рішення педагогічних задач. Різноманітність педагогічних технологій неминує пропонує творчий вибір педагога однієї з них в конкретній ситуації. Це не позбавляє його творчого зусилля в момент впливу на здобувача освіти. Основне за значенням педагогічного впливу в тому, щоб ініціювати потенційно закладену в здобувачах освіти властивість стати суб'єктом, який сам свідомо робить вибір в своєму житті у руслі соціокультурних цінностей сучасного суспільства.

Здобувачі освіти приходять с базовими знаннями з економіки, але вже через деякий час вивчення курсу вони знають що таке підприємницька ідея, бізнес – план, яким повинен бути управлінець на підприємстві, чим відрізняються основні фонди від оборотних, як порахувати заробітну плату та прибуток, а найголовніше, як застосувати ці знання в життєвих ситуаціях.

Застосування інтерактивних методів і форм навчання, цифрових технологій, якість знань здобувачів освіти з основ галузевої економіки і підприємництва складає 73% - 76%.

Володіння сучасними педагогічними технологіями забезпечить викладачу можливість вирішення задач, покладені на нього суспільством – підготовка висококваліфікованих, конкурентноспроможних, компетентних фахівців, активних громадян своєї держави, творчих і відповідальних особистостей.

Список використаних джерел:

1. Пометун О.І., Побірченко Н.С., Коберник Г.І., Комар О.А., Торчинська Т.А. Інтерактивні технології: теорія та методика. - Умань ; Київ, 2008. - 95 с.
2. О. Пометун, Л. Пироженко Інтерактивні технології навчання: Теорія, досвід: метод, посіб. – К. : А.П.Н., 2002. – 136 с.
3. Гайда В. Я., Садовий М. І., Михайленко В. В. «Формування самоосвітньої компетентності учнів шляхом організації дослідницької діяльності на основі «ARDUINO»». Наукові записки Серія: Педагогічні науки. Випуск 198. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2021. - стор. 212-217.
4. Поліхун Н. І., Постова К. Г., Сліпухіна І. А., Онопченко Г. В., Онопченко О. В. Упровадження STEM-освіти в умовах інтеграції формальної і неформальної освіти обдарованих учнів: методичні рекомендації. – Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2019. - 80 с.
5. Шевчук С.С. Інноваційна діяльність педагога професійної школи: Навчально-методичний посібник. - Біла Церква : БІНПО, 2015. - 164 с.
6. І.В. Варнавська. Аспекти застосування інноваційних методів навчання під час викладання економічних дисциплін . Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка: № 5 - 2021.
7. Інтерактивні технології: теорія та методика: посібник для викладачів ПТУ, коледжів / [Пометун О.І., Побірченко Н.С., Коберник Г.І., Комар О.А., Торчинська Т.А. .]. – Умань-Київ – 2008. – 94 с.
8. Кучерова Г.М. Інтерактивні вправи та ігри / Кучерова Г.М., Ягоднікова В.В.. – Харків: Основа, 2011. – 144 с.

9. Про інноваційну діяльність. Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2002. №36. [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
10. П'ять інтерактивних методів навчання [Електронний ресурс] // Освіта нова. – 2019. – Режим доступу до ресурсу:
<https://osvitanova.com.ua/posts/2278-piat-interaktyvnykh-metodiv-navchannia>
11. Сайт: Освіта.ua. Реферати - https://osvita.ua/vnz/reports/econom_theory/
12. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка - <http://www.tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/233>
13. Сайт:Освіта.ua- Реферати -
https://osvita.ua/vnz/reports/econom_theory/
14. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка -
<http://www.tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/233>

